

Heinrich Opitz

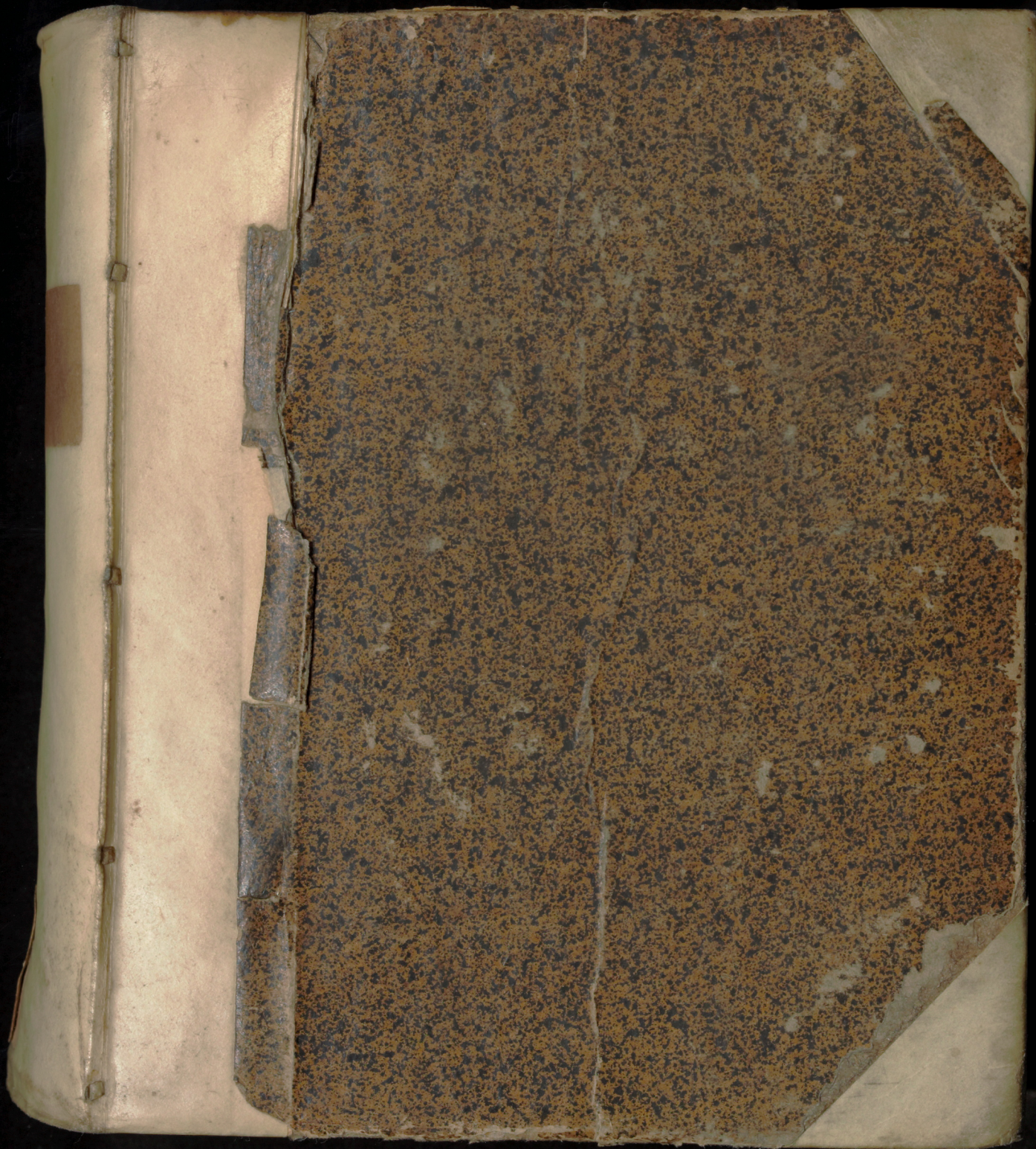
**Henr. Opitii S. Th. D. P. P. Et Consil. Eccl. Theologia Exegetica Methodo Analytica
Proposita Et Tabulis X Svccincte Comprehensa**

Ad Exemplvm Kiloniense Itervm Edita, Lipsiae: Litteris Titianis, MDCCXXIII

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn873981871>

Druck Freier Zugang

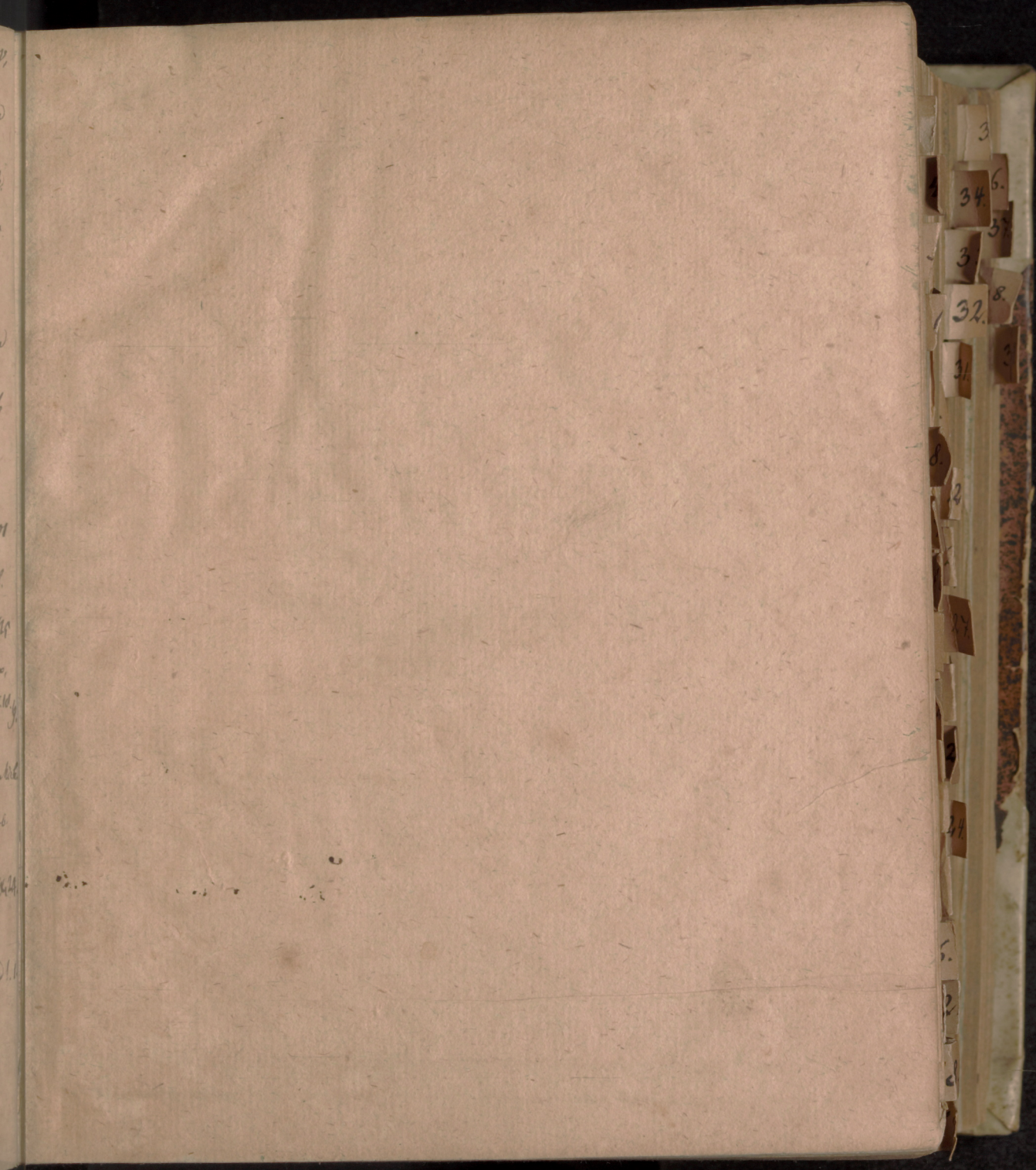
OK
43

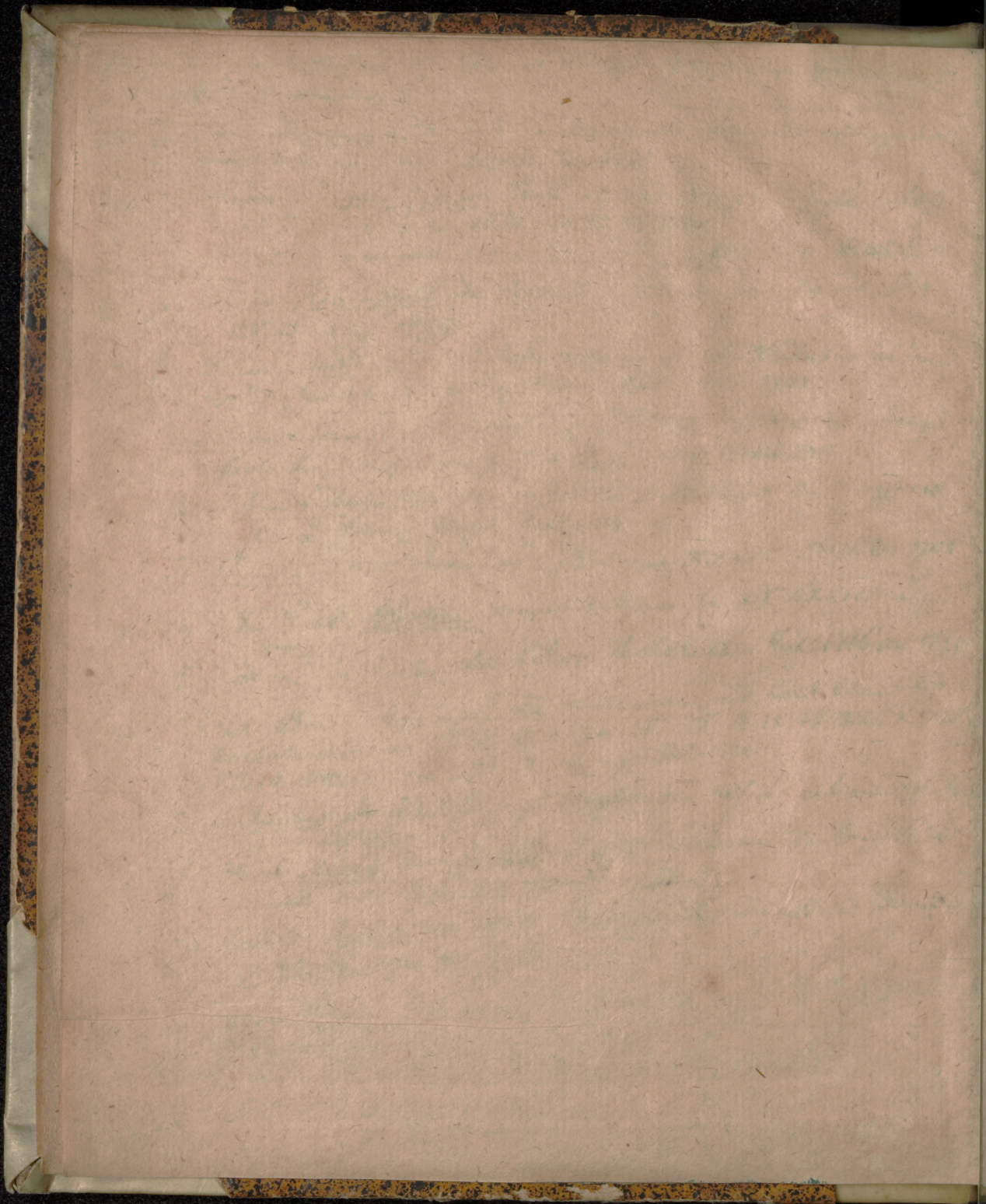
49. el. 4.

Fa-1092 (43.)

- Dean
1. Henr. Quint Theologia exegetica methode analytica proposita et tota, bulis fucinato comprehensa. Lips. 1723.
 2. a. Cor. Schramm de dictis vel. Test. in veteri Testamento repetitis Helmsf. 1729.
 2. b. Christ. Ben. Michaelis de studiis partium a sacrorum literarum inter. pretatione renovanda. Hal. 1729.
 2. c. Franc. Wokenius de pietate critica Wittel. 1731.
 3. Jo. Reich. Rufius de variis Aegyp. montem Sinaï aspectu Jen. 1716. rec. 1733.
 4. Jean de Serpente Ductore non naturali sed solo diabolo. ad Gen. III. 1-15. ibid. 1712.
 4. b. Jo. Trichmannus de ligatione Japheti ad Gen. XXXII. vers. 5. Jen. 1662.
 9. a. Jo. Andr. Schmidius de oraculo a Rebecca confecto. Ad Gen. XXXVI. 21 sq. Helmsf. 1712.
 9. b. Mich. Lebestaer de Rachelis deliciis Judaicum ad Gen. XXX. 14. Wittel. 1660. rec. 1710.
 10. a. Christ. Bened. Michaelis antiquissimam Idumaeorum historiam ad Gen. XXXVI. 30-39. Hal. 1734.
 10. b. Gott. Friedr. Gudius de Hebraica oblectricum origine ad Exod. I. 15. Lips. 1724.
 11. Christi Weisius de duplici petra in deserto percurta ad Exod. XVIII. 1-7. vet. Num. XX. 1-13. Lips. 1727.
 12. a. Jo. Andr. Schmidius de Jethrone ad Exod. II. et XVIII. Helmsf. 1715.
 12. b. Jo. Christ. Orlenius de fonte Jethronis principium baculis fossis et comite ad Num. XXI. 16. 17. 18. Lips. 1718.
 13. Jo. Gott. Carpponius de annis jubileis secundum disciplinam Hebraeorum. Lips. 1730. (ad Levit. XXV.)
 14. Jo. Carol. Rechem de divorzio Jurae a DEO nunquam praecipito, neque etiam legaliter permissa. ad Deuter. XXIV. 1-4. et Malachi. II. v. 15. 16. et Kap. 1729.
 15. 16. Jo. Fedacchia de Dard. Pl. A. adaequis iniquas Judaeorum detortiones. Lips. 1727.

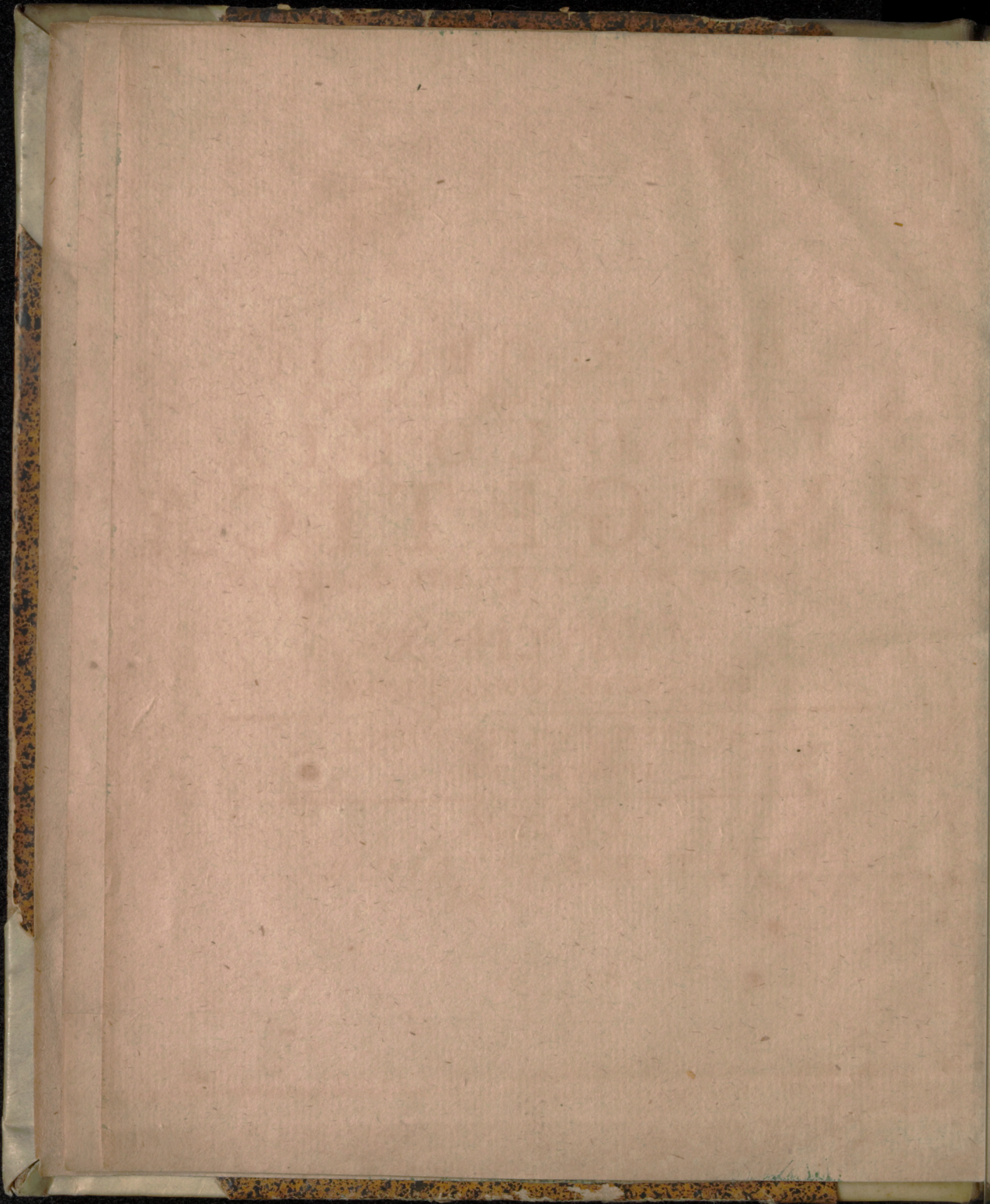
17. Lud. Friedr. Weisius de coelis et clausis Jobusacorum ad 2 Sam V,
v. 6, 7. O. Witteb 1721.
18. Jo. Andr. Sargius de Davidis in Ammonitas devictos mitigata
crudelitate ad 2 Sam. XII, 31. Jen 1710.
19. Jo. Friedr. Hageni ^{opus} ~~opus~~ ^{opus} Moses Aegyptum jure interfe-
cerit ad Exod II, 11. 12. 1685. rec. Witteb 1720.
20. Eundem Elias corcorus convictor ad 1 Reg. XVII, 1-6. Witteb 1685.
21. Jo. Christ. Heberstein de Maacha a regia renata ad 1 Reg
XV, 13. Lips. 1734.
22. Jo. Friedr. Majerus de Achabo appetente et Nabatho vitam
vineam postponente ad 1. Reg. XXI. 1685. rec. 1701.
23. Idem de reformatione Josiad regis ab idolo $\Pi\Gamma\Theta\Sigma$ in templo
facto ad 2 Reg. XXII, 6. 7. 1685. rec. Witteb 1701.
24. Jo. Schmidii ⁱⁿ ~~in~~ ⁱⁿ Antivedio festentiam de mystico
eo historiae Jobeae sensu. Lips 1703.
25. J. Faustii Exercitationis in Malum XXXIV. Argentor. 1701
26. 27. Jo. Gabel Pfeifferi commentationes in J. LXXVIII. Lips.
28. Jo. Henr. Michaelis ¹⁷²⁴ de libro Coheleth. Hal 1716 rec 1725
29. Christi Bened. Michaelis de Salomonis ad Lactitiam ep.
hortationibus ad Cohel. II, 2. 24. 26. III, 4. 12. 13. 22. V, 7. 10. 19.
VIII, 14. VIII, 15. IX, 7. 8. XI, 9. 10. Hal. 1729.
30. Jo. Schmidius de salutifera perruptoris resurrectione, ep. Mich.
II, 13. Lips 1705.
31. Jo. Gerh. Meier de succello et basi dolorum. ad Anos. VI, 26.
coll. Actos. VIII, 43. Helmsl. 1726
32. Jo. Reinh. Rufius de xxx hebdomadibus Danielis ad Dan. XII, 24.
25. 26. 27. Jen 1720. rec. 1723.
33. Jo. Adam Quasius de vera significatione vocis N°I ad Abd. I. I.
Lips. 1729.

HENR. OPITII
THEOLOGIAE
EXEGETICAE
TABULIS X

3
34
3
32
3
8
2
1
1
1
24
5.
16.
132
18
1

1.
HENR. OPITII
S. TH. D. P. P. ET CONSIL. ECCL.
THEOLOGIA
EXEGETICA

METHODO ANALYTICA PROPOSITA

ET

TABVLIS X

SVCCINCTE COMPREHENSA

AD EXEMPLVM KILONIENSE

ITERVM EDITA

LIPSAE

LITTERIS TITIANIS

CIO MDCC XXIII

IOH. V, 39:

SCRVTAMINI
SCRIPTVRAS.

T A B V L A I.

DE NATVRA ET CONSTITVTIONE THEOLOGIAE EXEGETICAE.

Circa Naturam & Constitutionem Theologiae Exegeticae in genere obseruanda sunt :

- PI. VOCIS NOTATIO.** THEOLOGIA EXEGETICA sic dicitur a verbo ἐξηγησις, quod generaliter notat, *ducem esse, aliis praeesse, praesire* : speciali vero & receptissimo significato est, *interpretari, accurate enarrare*. vid. Luc. XXIV, 35. Ioh. I, 18. Alias, *Theologia Biblica*, it. *Hermeneutica Sacra*, nec non in N.T. *Prophetia* dicitur, Rom. XII, 6. I. Cor. XII, 10. & cap. XIV, 1. seqq. & v. 26. Vnde & Scripturae interpretes in concreto *Prophetae* vocantur, Act. XIII, 1. I. Cor. XII, 28. Eph. IV, 11. & horum discipuli, qui in lege Moysi & sacris literis instituebantur, *Filii Prophetarum* dicebantur. 2. Reg. II, 3. 5. 7. 15. & cap. IV, 38.
- II. EXISTENTIA.** Dari Theologiam Exegeticam patet: (1) *Ex Causa eius Efficiente* in actu posita, nimirum Deo, utpote qui eam Doctoribus Ecclesiae donat; vnde & *Donum Dei* dicitur, Rom. XII, 6. I. Cor. XII, 10. (2) *Ex eius Principiis* Hermeneuticis, quibus innititur. (3) *Ex eius Concreto*, nimirum Exegetis & Scripturae interpretibus existentibus, iuxta Act. XIII, 1. I. Corinth. XII, 28. Eph. IV, 11. (Posito autem concreto, h. e. subiecto denominato, ponitur abstractum & forma denominans.) (4) *Ex ipsis Scripturae testimoniis*, Mal. II, 7. Conf. loca cit. *praeced. num. I.*
- III. DEFINITIO.** Theologia Exegetica est Scientia Practica, qua homo, veri sensus Scripturae ignarus, vel de eo dubius, per certa media perducendus est ad verum eius sensum eruendum & explicandum.
- IV. FINIS** qui est vel

Internus Externus isque vel	}	<i>Internus</i> , qui consistit in actibus cognoscendi Obiectum Theologiae Exegeticae, quatenus id accurate explicandum, confirmandum & defendendum est, veri Scripturae sensus obtinendi gratia.
		<i>Obiectiuus</i> , (al. Obiectum Finis formalis dictus) est Textus Sacrus interpretabilis.
	<i>Formalis</i> , est operatio circa finem Obiectiuum, nim. Textum Sacrum, siue ipsa Interpretatio textus, eiusque verus sensus.	
- V. SVBIECTVM OPERATIONIS**, estque Homo veri Scripturae sensus ignarus vel de eo dubius, quatenus ad verum eius sensum eruendum & explicandum perducendus est.
- VI. PRINCIPIA, CAUSAE & MEDIA** Hermeneutica, quibus Finis Formalis in Subiectum introduci debet, sunt varia, eaque tum generalia, tum specialia, ex variis disciplinis, ipsaque Theologia, petita.
- VII. METHODVS** Theologiam Exegeticam (ceu Habitum Practicum) tractandi *Analytica* est, a cognitione Finis incipiens, & ab hoc ad Subiectum, & hinc tandem ad Principia, Causas & Media, quibus Finis in Subiectum introducitur, procediens.
- VIII. PARTES**

Theologiae Exegeticae Tres sunt, nim.	}	PRIMA , de eius Fine, eoque tum Obiectiuo, tum Formali.
		SECUNDA , de eius Subiecto operationis.
		TERTIA , de Principiis, Causis & Mediis, nec non de caeteris omnibus, quibus Finis ille in Subiectum introduci potest & debet.

3
5.
34
37
3
28.
32.
8
2
26.
2
5.
16.
132
16

T A B V L A I I.
DE FINE OBIECTIVO THEOLOGIAE EXEGETICAE,
SEV TEXTV SCRIPTVRAE S. INTERPRETABILI.

II. ORDINIS RATIO. Cum Finis Theologiae Exegeticae Formalis fit Interpretatio Textus Sacri, siue Scripturae Sacrae, & vero is fine Fine Obiectiuo siue Textu Interpretabili cognito intelligi fatis nequeat, igitur prius hic de Textu Sacro agendum erit.

CIRCA Textum Scripturae Sacrae Interpretabilem notanda sunt:

II. Eius DIVISIO, quae Textus facer est vel

Veteris Testamenti, cuius not.

1) DESCRIPTIO. Textus Veteris Testamenti est, qui complectitur eos libros, qui instinctu Spiritus Sancti a Prophetis, ante natum Christum, lingua Hebraea & ex parte Chaldaea conscripti & ab Ecclesia antiqua Iudaica recepti sunt:

a) חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי מֹשֶׁה Lex, seu quinque libri Moſis, suntque *Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium.*

b) נְבִיאִים רְאשׁוֹנִים Prophetae priores, qui res ante gestas exponunt, suntque Libri *Iosuae, Iudicum, duo Samuelis & duo Regum.* נְבִיאִים אַחֲרֵיכֵן Prophetae posteriores, qui res futuras maximam partem descripserunt, suntque (iuxta Hebr.) tres Maiores, *Isaias, Ieremias, Ezechiel,* & XII. Minores, nim. *Hoseas, Ioël, Amos, Obadias, Ionas, Michas, Nabum, Habacuc, Sophonia, Haggai, Zacharias, Malachias.*

c) כְּתוּבֵי חֲזָקִים Hagiographa, quae sunt *Psalmi, Prouerbia, Iobus,* quinque volumina parua, nim. *Canticum Canticorum, Ruth, Threni, Ecclesiastes, Esther,* & tandem *Daniel, Eſras, Nebemias & duo Chronicorum.*

1) DESCRIPTIO. Textus Noui Testamenti est, qui complectitur libros, qui instinctu Spiritus Sancti ab Euangelistis & Apostolis, post natum Christum, lingua Hellenistica scripti & ab Ecclesia primitiua Christiana recepti fuerunt.

a) Quatuor Euangelia, sc. *Marthaei, Marci, Lucae & Iohannis.*

b) *Acta Apostolorum.*

c) Quatuordecim Epistolae Pauli, sc. *una ad Romanos, duae ad Corinthios, una ad Galatas, Ephesios, Philipenses & Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, una ad Titum & Philemonem,* & iuxta plerosque ea, quae est *ad Hebraeos.*

d) Septem Epistolae reliquorum Apostolorum (*Catholicae dictae*) sc. *una Iacobi, duae Petri, tres Iohannis, una Iudae.*

e) *Apocalypſis Iohannis.*

Noui Testamenti, cuius not.

2) SVBDIVISIO in quinque partes, quae sunt:

Not

CIRCA Textum Scripturae Sacrae Interpretabilem porro notanda sunt:

III. ATTRIBUTA eius, quae sunt:

Not. 1. Hi Libri omnes al. dicuntur CANONICI, quia Canon sunt & exactissima Regula, sec. quam omnia dogmata fidei & morum examinanda sunt, iuxta Gal. VI, 16. *Quotquot iuxta hanc Regulam incedunt, pax sit super ipsos & misericordia.*

Not. 2. Datur tamen inter Libros N. T. aliqua differentia, dum de nonnullorum origine & θεοπνευσία aliquandiu a quibusdam dubitatum fuit, suntque: *Epist. ad Hebraeos, Iacobi, posterior Petri, secunda & tertia Iohannis, Iudae, & Apocalypsis Iohannis*; unde & *Canonici secundi Ordinis*, (vti reliqui: *Canonici primi Ordinis*) dicuntur. Sed hodie nulla de iis superest dubitatio, ceu qui non minus, ac reliqui libri, recipiuntur.

Not. 3. Haece contradistinguntur reliqui omnes, qui hodie in Bibliis extant, nimirum: *Liber Tobiae, Iudith, Sapientiae, Ecclesiasticus, Baruch, Additamentum Danielis & supplementum Estherae, Orationes Asariae, trium puerorum & Manassae, itemque tertius & quartus Esrae, nec non duo aut tres Maccabaeorum*: qui vocantur APOCRYPHI, ab ἀποκρυφῶν, quia occultandi sunt in probandis fidei dogmatibus, quandoquidem (a) nec a Prophetis scripti, nec (b) a veteri Ecclesia Israelitica in Canonem recepti, nec (c) a Christo & Apostolis allegati, nec (d) a Christiana Ecclesia proxime secuta pro θεοπνευσίαι vnquam habiti fuerunt. Legi interim possunt ad aedificationem plebis, sed, iuxta monitum Augustini, *sobrie*.

1) Authentica eius, quoad linguam Originalem, DIGNITAS, dum is solus θεοπνευστος, ἀεχέρυπος & ἀνυπόθετος, siue *Infallibilis* est.

2) Stili cum maiestate coniuncta SIMPLICITAS, iuxta Rom. I, 16. 1. Cor. I, 17. & cap. II, 1. 4. Non quasi confusa sit, sine ordine verborum & rerum, sed quia Scriptura non vitur lenociniis & fuce eloquentiae secularis, ad captandos animos: quin potius ea, quae credenda sunt, etsi maxime sublimia & ardua, tamen non demonstrationibus, sed nudis assertionibus proponit; & quae agenda aut omittenda, etsi & ipsa difficilia & molesta, velut pro autoritate, omnibus hominibus, etiam summis in terra potestatibus, praecipit & prohibet.

3) Stili item, pro varia indole Scriptorum Sacrorum, VARIETAS, dum Spiritus Sanctus Scriptorum Sacrorum ministerio ita usus fuit, vt naturalia ipsis non ademerit, sed potius indoli eorum se accommodauerit, ita vt, prout quidam fuit sedatoris ingenii, alius affectus habuit vehementiores, vnus sublimiori dicendi genere gauisus fuit, alius humiliori &c. videamus, Textum Biblicum alicubi lenius & humilius, alibi v. grauius & sublimius loqui.

4) Omnimoda INTEGRITAS, tum (a) ratione Canonis vniuersi, tum (b) ratione singulorum librorum, tum (c) ratione vocum, literarum, vocalium & accentuum, iuxta Matth. V, 18. *Amen dico vobis, donec praetereat coelum & terra, iota vnum aut vnus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant.* Conf. Luc. XVI, 17.

Not. Dum haec asserimus, volumus, (a) nullum eorum librorum, quos Deus in perpetuum usum Canonicum totius Ecclesiae semel destinauit, siue ex toto, siue ex parte periisse: nec (b) Codices V. T. siue ex malitia, siue incuria Iudaeorum, esse corruptos, sed eos adhuc, tum quoad literas, tum quoad vocales & accentus, eadem, qua tempore Moysi & Prophetarum, facie apparere: nec (c) Codices N. T. vniuersaliter esse corruptos.

5) Infallibilis eius VERITAS in rebus tum dogmaticis, tum non dogmaticis, adeo, vt is tuto pro fundamento interpretationis genuinae subterni possit. Pf. CXIX, 43. *Ne auferas ab ore meo verbum veritatis*; & vers. 43. *Lex tua est veritas.* Ioh. XVII, 17. *Sanctifica eos in veritate, verbum tuum est veritas.*

T A B V L A I I I.

DE FINE THEOLOGIAE EXEGETICAE FORMALI, seu DE SENSU SCRIPTURAE S. HVIVSQVE INTERPRETATIONE.

I. ORDINIS RATIO. Considerato in Tab. praeced. Fine Theologiae Exegeticae Obiectiuo, nunc etiam agemus de Fine eius Formali, nim. de Sensu Scripturae, eiusque inuestigatione.

Nota: Vti Finis Formalis in habitibus practicis est operatio quaedam circa Finem illius Habitus Obiectiuum: ita Finis Formalis Theologiae Exegeticae est operatio quaedam circa Textum Sacrum, vt eiusdem sensus particeps reddatur homo eiusdem ignarus vel de eo dubius: & consistit in ipsa interpretatione Scripturae Sacrae, siue in sensus illius inuestigatione: quae nihil aliud est, quam legitima Mediorum Hermeneuticorum applicatio, instituta ad sensum illum inueniendum, aliisque declarandum.

II. DEFINITIO. Sensus Scripturae est conceptus diuini intellectus de iis, quae in Scriptura nobis traduntur: siue est id, quod Deus, Scripturae Autor, in Scripturis & per Scripturas, hominibus cognoscendum & intelligendum exhibet.

III. DIVISIO. Et sic *Sensus* est vel

Literalis, estque, quem Spiritus Sanctus ipse verbis *Σεμνέως*, siue ea propria sint, siue Tropo aliquo affecta, proxime exprimere intendit. Estque vel

Proprius, qui proxime a Spiritu Sancto in verbis propriis intenditur. e. g. in verbis Coenae: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum.*

Improprius, siue *figuratus*, qui proxime a Spiritu Sancto in verbis tropo aliquo affectis intenditur. e. g. *Herodes est vulpes*, h. e. astutus, vel ratione astutiae vulpi similis. Sic Ioh. VI, quando Christus de *Pane vitae comedendo* concionatur, sensus improprius & figuratus est.

Mysticus, estque, qui non significatur proxime per ipsa verba, sed per res verbis illis significatas, in quantum illae saliarum rerum typi, umbrae, figurae & signa vel symbola sunt. e. g. *Ionas* in eius historia notat literaliter Prophetam huius nominis, & *Balaena* piscem illum magnum reuera Prophetam deglutientem: Sed Spiritus Sanctus ista re mystice significare voluit Christum in ventre terrae sepultum, iuxta Matth. XII, 39. 40. Sic Ioh. III, 14, *Serpens aeneus*, in deserto erectus, literaliter notat illum serpentem ex aere fufum & erectum: Sed Spiritus Sanctus re ista itidem mystice significare voluit Christum in cruce pendentem. Et hic *sensus mysticus* iterum est

1) *Allegoricus*, estque, quando historia Scripturae Sacrae vere gesta ad aliud, & quidem ad mysterium quoddam siue spirituale doctrinam, ex intentione Spiritus S. refertur. e. g. quando Deut. XXV, 4. praecceptum *de ore bonis triturantis non obligando*, ad victum doctori laboranti non subtrahendum, 1. Cor. IX, 9, transfertur. Sic quando historia *de Sara & Hagar* ad duo testamenta accommodatur, Gal. IV, 24.

2) *Typicus*, estque, quando sub externis factis vel Propheticis visionibus res occultae, siue praesentes, siue, & praecipue, futurae figurantur, imprimis, quando res gestae V. T. praesignificant vel adumbrant res N. T. e. g. *Serpens aeneus* adumbrat Christum in cruce exaltatum: *Agnus paschalis*, Christum in cruce macatum: *Ionas* in ventre balaenae, Christum in sepulchro iacentem.

3) *Parabolicus*, estque, quando res aliqua vt gesta narratur, & ad aliud spirituale designandum refertur, vt fit in omnibus Parabolis Christi.

Not. Pontificiis Sensus mysticus est vel *Allegoricus*, vel *Tropologicus*, vel *Anagogicus*, iuxta Versiculos vulgatos: *Litera gesta docet, quid credas, Allegoria: Moralis, quid agas: quo tendas, Anagogia.*

Sed haec potius triplex vnus sensus literalis ad varios vsus Theologicos applicatio, quam triplex eius sensus est,

TABVLA

In Tabula hac de Fine Theolog. Exegeticae Formali siue de Sensu Scripturae notanda sunt:

T A B V L A I V.
DE SVBIECTO OPERATIONIS THEOLOGIAE EXEGETICAE,
NIM. SCRIPTVRAE S. INTERPRETE.

In TABVLA hac de SVBIECTO Operationis Theol. Exeget. nimirum INTERPRETE Script. S. notanda sunt:

- I. ORDINIS RATIO. Quandoquidem in Tabulis praecedentibus actum fuit de Fine Theologiae, eoque tum obiectiuo, tum formali: nunc porro agendum est de eius SVBIECTO OPERATIONIS.
- II. DESCRIPTIO. Subiectum Theologiae Exegeticae est Homo, veri sensus Scripturae ignarus, vel de eo dubius, quatenus ad eum eruendum & explicandum perduendus est.

Not. Oritur autem illa ignorantia & dubitatio (a) *ab intellectus nostri finiti qualitate*, qua is voces diversarum significationum non immediate statim diiudicat vel diiudicare potest, sed ex Antecedentibus & Consequentibus demum ad certam aliquam & suo loco conuenientem significationem determinare, eademque interpretari debet. (b) *Ab intellectus humani caecitate*, qua is ob lapsum obtenebratus est, Ioh. I, 5. Rom. I, 21. Eph. V, 7. vt ignoret, vel non rite semper applicet leges, ad percipiendum Scripturae sensum necessarias, interdum etiam illas, quas ipsum lumen naturae suppeditat. (c) *A voluntatis corruptae perversitate*, qua prudentia carnis non tantum nihil intelligit de rebus spiritualibus, sed & inimicitia est aduersus Deum, verbo Dei sese non subiiciens, sed eidem contra nitens. Rom. VIII, 7. (d) *A praeconceptione opinionis prauitate*, vt patet exemplo discipulorum Christi, qui nihil rite de concione Christi passionali, quamuis clarissima, intelligebant, idque ob vnicam de mundano Christi regno instituendo praeconceptionem opinionem, Luc. XVIII, 41. c. XXIV, 25. 45. (e) *A rerum diuinarum sublimitate*, quandoquidem homo ea, quae Spiritus Dei sunt, ex se non capit, sed intellectus noster illuminari debet a Spiritu Sancto, mediante lumine verbi, debito modo lecti & auditi. v. Pf. CXIX, 27. Matth. XI, 17. c. XVI, 17. (f) *A difficiliorum locorum attemperata obscuritate*, de quo eleganter August. l. 2. de Doctrina Christiana, cap. 6. *Magnifice & salubriter Spiritus Sanctus ita Scripturas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidium detergeret. Nihil enim fere de obscuritatibus illis eruitur, quod non alibi plenissime dictum reperitur.*

III. DIVISIO, & sic Interpres est vel

SIBI, estque quilibet Christianus, qui sensum Scripturae in tantum inuestigare studet, in quantum sibi ad fidem & salutem sufficit.

Not. Quilibet quidem Christianus potest esse Subiectum Theologiae Exegeticae, siue Scripturae Interpres, sed tamen pro talenti gradu diuersimode: quin & ipse Theologus: vt Medicus etiam sui ipsius Medicus esse potest, si morbo aliquo laboret: sed tunc duplicem induit personam, sc. tum Medici, tum aegroti.

ALIIS, estque, qui aliis sensum Scripturae exponere, eumque a strophis & peruerfionibus aduersariorum vindicare & ad salutarem usum applicare potest.

IV. DONA & REQUISITA eius.

(1) PIETAS. Etenim habitus assentiendi supernaturalis praerequirit in voluntate habitum piae affectionis; praeterea etiam Deus aliquando indignis & impiis naturalia dona denegat, ac turpiter eos labi permittit. Quare Interpres Scripturae piis debet vacare precibus, ac Spiritus Sancti, tanquam optimi verborum suorum Interpretis, gratiam implorare, vt ea, quae Spiritus sunt, percipiat, eaque ad sui & aliorum salutem dirigat. Vnde suspirandum cum Tertulliano: *Exurge veritas & interpretae tuas Scripturas.*

In Tabula hac de SVBIECTO THEOLOGIAE Exegete s. de Interpret. Script. notanda porro sunt :

IV. DONA & REQUISITA INTERPRETIS, quae sunt :

- 2) **BONVS ANIMI AFFECTVS.** Nam candidus & vnice veritatis cupidus in explicanda Scriptura Sacra, & a praeconceptis opinionibus & vitiosis affectibus immunis esse debet Interpres. Papistis certe omnia dicta sunt Papaea, Calvinistis Calviniana, Socinianis Sociniana. In specie absit *αυθαδεια, φιλανθια,* & inprimis **NOVITATIS STVDIVM.**
- 3) **SOLERTIA.** Debet enim interpres esse ingeniosus, vt in locis difficilioribus verum sensum indagere, genuina loca parallela conferre, in variorum interpretum sententias accurate inquirere, & veram pro falsa eligere possit.
- 4) **PERITIA.** Etenim quia Interpres non omnia statim ex connatis principiis habere potest, sed ingenium eius cultum requiritur : igitur debet pollere notitia (a) variarum linguarum, non solum Originalium, Hebraeae, Chaldaeae & Graecae, ob Textum authenticum, sed & plerarumque reliquarum Orientalium, Samaritanae, Syriacae, Persicae, Aethiopicae, partim ob versiones in illis Linguis illustres, partim ob Radicum earumque significationum ex linguis illis in Hebraea restitutionem, uti id in Lexico nostro maximam partem iam factum est : (b) variarum disciplinarum Philosophicarum, Rhetoricae, Logicae, Physicae, Metaphysicae, itemque Ethicae & Politicae : nec non disciplinarum Mathematicarum, Chronologiae, Geographiae, Historiae tam sacrae, quam profanae, rituum sacrorum & profanorum &c. &c. Sic (c) Theologiae Thetico Polemicae, quin & (d) aliarum scientiarum, v. g. Iurisprudentiae & Medicinae rudimentorum, si fieri possit, & tandem (e) Versionum Scripturae, vt & Interpretum & Commentariorum praecipuorum, tum in vniuersam Scripturam, tum in singulos libros, cognitione instructus esse debet : vt adeo non leuis momenti res sit, accuratum agere Scripturae interpretem. Est enim Scriptura omnis scientiae & sapientiae abyssus, quam nemo, quantumuis maxima scientia praeditus, vnquam exhauriet.
- 5) **INDVSTRIA.** Etenim Interpres Scripturae laboris debet esse patiens, & in crebra Scripturae lectione & relectione indefessus, vt singulas voces, phrasas & idiosyncrasias, itemque singulas circumstantias textus, antecedentia & consequentia, parallela & meditationes aliorum Interpretum accurate expendat, iuxta monitum Christi, Ioh. V, 39. *Scrutamini Scripturas ;* & Pauli, I. Tim. IV, 15. *Haec meditare, in hoc esto totus.*
- 6) **PRVDENTIA.** Interpres enim admodum cautus esse debet, ne quamuis statim sententiam absque accurato scrutinio arripiat : inprimis vero ab heterodoxorum sententiis & commentariis, venenum suum sub vnica interdum vocula lectori propinantibus, sollicitè sibi cauere debet.
- 7) **FACVNDIA.** Interpres enim debet esse disertus, vt non solum sibi, sed & aliis sensum Scripturae proponere, obscuritatem odiosam & prolixitatem taediosam vitare possit.

T A B V L A V.

DE PRINCIPIIS ET MEDIIS HERMENEVTICIS, QVIBVS FINIS THEOLOGIAE EXEGETICAE IN SVBIECTVM INTRODVCTVR, IN GENERE ET IN SPECIE.

DE MEDIIS SEV REGVLIS HERMENEVTICIS GENERALIBVS.

- FI. ORDINIS RATIO. Absoluta doctrina (I) de Fine, eoque tum Obiectiuo, tum Formali, & (II) Subiecto Theologiae Exegeticae: nunc porro agendum erit (III) de Principiis & Mediis Hermeneuticis, siue de legitimae Interpretationis Scripturae Regulis. Quae Principia & Media sunt vel Generalia, cuius interpretationi communia, vel specialia, eaque, tum ex Grammatica, tum Rhetorica, tum Logica, tum ex reliquis scientiis & disciplinis, vel ipsa denique Theologia, petita atque certis Regulis inclusa.
- II. DEFINITIO. Regulae Hermeneuticae sunt Media, quorum beneficio verum & genuinum Scripturae sensum indagare possumus. Vbi praemittendae sunt
- III. Regulae Hermeneuticae generales, quae sunt seqq.

(I) Ante ipsius Textus, in primis integri libri, euolutionem, praecognoscendae sunt: Occasio scribendi, itemque Circumstantiae personarum, loci & temporis, (*sc. a quo & ad quem, vbi & quando* aliquid scriptum dictumue sit,) iuxta tritum illud: *Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?* quae omnia saepe in titulo libri exhibentur, qui proinde nequaquam obiter praetereundus, sed accuratissime considerandus venit. *Conf. hic. B. Luth. praefationes vere aureas in Iesaiam, Danielem & Epist. ad Rom.*

(II) Sic, ante specialem libri aut textus tractationem, diligenter expendenda sunt *τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω* personae, & character stili.

Not. τὰ ἄνω al. notant mores: *τὰ κάτω* vero passiones seu affectus, circa quos versatur Philosophus. Hic vero nos in Theologia Exegetica volumus per ea intelligi (a) Animi indolem personae tam scribentis, quam eius, ad quem scribitur, (b) Gestus scribentis & ad quem scribitur.

(III) Hinc scopus generalis totius libri, postea & specialis singulorum capitum aut pericoparum, accurate attendendus est, & quomodo hic illi subordinetur, bene obseruandum. Saepe enim aliquid ad hunc vel illum finem, it. contra hos vel illos, hoc aut illo modo, recte effertur, quod alibi & ad alios, & vbi alius est scopus, sic forte non proponeretur.

(IV) Scopus hic tam generalis, quam specialis, nec non verus sensus alicuius scripti aut dicti, vt cognoscatur, *συνάφεια καὶ ἀλληλεξία*, h. e. cohaerentia & collatio textus cum antecedentibus & consequentibus accurate obseruanda, iuxta monitum Hieronymi, super Matth. XXV. *Prudentem Lectorem moneo, vt consideret priora, media & sequentia, & neccat sibi vniuersa, quae scripta sunt. Qui enim non aduertit, quid supra & infra in sacris libris scribitur, is peruertit verba Dei viuientis, dicunt Hebraei.*

(V) Praeterea, vt scopus & cohaerentia textus rectius percipiantur, interdum aliquis liber integer bis, ter & saepius cum cura legendus & r. legendus est. De qua Regula vide prolixè B. Franzii Tract. de Interpret. Script. p. m. 61. 62.

(VI) Cognito scopo tam generali, quam speciali, Analysis singulorum Capitum & Pericoparum institutenda est: vbi connexiones singulorum Capitum & verborum obseruentur, circumstantiae excutiantur, propositiones examinentur, & tandem argumenta dignoscantur & ordinentur.

TABVLA

In hac Tabula de Principiis & Mediis Hermeneuticis Theologiae Exegeticae notanda sunt:

3
5.
34
57
3
28.
32.
3
8
2
26.
2
5.
16.
132
16

T A B V L A V I.

DE MEDIIS ET REGVLIS HERMENEVTICIS COMMVNIOIBVS
EX GRAMMATICA DESVMTIS.

- In Tabula hac obseruandae sunt Regulae Communiore ex Grammatica petitaee seqq.
- PI. In accurata Scripturae interpretatione fundamenti loco substernatur Textus Originalis, & quidem in V. T. Hebraeus, & ex parte Chaldaeus: In N. T. vero Graecus. *Nam quantum erratur in textu, tantum erratur in sensu.*
- II. Omnis Scripturae interpretatio Grammaticae sit conueniens. Spiritus Sanctus enim Grammaticae locutus est: vnde, quae explicatio analogiae Grammaticae non congruit, illa merito est reiicienda. Quin, iuxta Phil. Melancthonem: *Scriptura non potest intelligi Theologice, nisi prius intelligatur Grammaticae;* & iuxta B. Chemnit. LL. Theol. Part. II. p. m. 217. *Ecclesia tantum debet esse Grammatica, i. e. non debet fingere res nouas, aut noua dogmata gignere, sed ea, quae a Spiritu Sancto tradita sunt, debet discere ex genuina significatione vocabulorum, & posse ostendemus, neglectum verae Grammaticae omnium errorum esse fontem.* Similia loca vide in *Atrii mei Linguae S. Part. I.*
- III. Ante omnia vero attendendum est ad voeem, constructionem & phrasin in textu occurrentem.
- IV. Circa vocem consideranda est famosior eius significatio & emphasis: nec negligenda eius formatio.
- V. Vox itaque quaelibet aequiuoca, absolute posita, stat pro suo significato famosiori seu principali, quae proinde significatio perpetuo premenda, nisi materia substrata & circumstantiae textus aliud postulent. Sic e. g. in Artic. de *Iustificacione, vocis illius* significatio famosior est forensis, ita ut *iustificare* idem sit ac aliquem iustum declarare, a poena & culpa absoluere. Sic vocis *gratiae* in eodem Articulo significatio famosior est, qua fumitur pro misericordia & favore Dei.
- Nota.* Cum Hebraei Verba composita non habeant, itaque ea, quae per composita aliarum linguarum exprimuntur, praesupponunt sensum simplicem. e. g. Verbum ירד notat quidem communiter *descendere*, sed radicalis & simplex significatio est *scandere, tendere ad locum*. Hinc Iud. XI, 37. nihil absurdi dixit Filia Iephtae, quando dixit: וַיִּרְדָּתִי עַל הַהָרִים & *scandam* (non *descendam*) *super montes*.
- VI. Emphasis tanta cuius voci tribui debet, quanta potest, ne sine ratione Scripturae vis imminuatur. Quia enim singula verba Spiritus Sancti sunt, itaque nullum in Scriptura verbum otiosum est. Interim cum multis hodie non ex quolibet quodlibet fingendum & faciendum est.
- VII. Formatio vocis non negligenda, sed solcite instituenda est, cum diligens eius obseruatio saepe multum faciat ad locorum difficiliorum decisionem.
- VIII. Phrases & idiotismi Linguae Sacrae, nec non constructio vocum & verborum, cum cura obseruentur, nisi quis saepe a genuino sensu aberrare velit. De quibus Regulae speciales vid. ap. B. *Glass.* Phil. S. Part. II. B. *Wasmuth.* in *Idiotism. Syntact. Hebraismo* subiunctis, & ratione Noui Testamenti, ap. *Ioh. Vorstium* de *Hebraismis N. T.*
- IX. Tandem & Accentuatio, tanquam unicum Scripturae V. T. innatum principium Hermeneuticum, nequaquam negligenda. Hac enim insuper habita, facile fallacia compositionis & diuisionis committi, & sic falsus sensus pro vero accipi potest, cuius exempla prope infinita ap. Interpp. Accentuationis ignaros, in primis in Ar. Montani versione, obseruare licet. Caeterum quomodo neglectus vel mutatio eorum sensum Scripturae variet, vide praeter alios, *Ioh. Wimesium Synag. Christ.* L. 3. c. 6. p. 308.

TABVLA

T A B V L A V I I
DE MEDIIS ET REGVLIS HERMENEVTICIS EX
RHETORICA PETITIS.

- I. Sensus in Scripturam non inferendus, sed ex eadem efferendus est, iuxta Hilar. l. i. de Trin. *Optimus Scripturae Lector est, qui dictorum intelligentiam expectat potius ex dictis, quam importet, & retulerit magis, quam attulerit, neque hoc cogit videri dictis contineri, quod ante lectionem praesumferit intelligendum.*
- II. Sensus literalis sollicitè erudendus & maxime in pretio habendus est. Bene hic Bell. l. i. de Eucharist. c. 12. contra Reformatos scribit: *Sensus proprius & literalis semper est eligendus, nisi euidenter probetur contrarium, Nec debent a nobis petere aduersarii, (Caluiniani) cur sequamur proprium sensum verborum: Simile enim id esset, ac si quis peteret ab iis, qui sunt in itinere, cur sequantur viam communem & tritam: nemo enim sanus id quaerit: vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.*
- III. Sensem literalem quilibet Scripturae locus admittit. Licet enim detur al. sensus mysticus in aliquo dicto: nihilominus tamen fulcrum quasi & basis eius est sensus literalis. *Conf. supr. Tab. III. num. III.*
- IV. Vnus tantum est cuiusque tum vocis, (in vna oratione simplici positae,) tum contextus Biblici, literalis sensus: quia al. tota Scriptura esset obscura & ambigua, contra Pl. XIX, 8. 9. 2. Pet. I, 19. &c.

Not. Dico: in vna oratione simplici positae. Nam in oratione, vel formaliter, vel virtualiter, composita, vna vox, sed pro duabus posita, bene duplicem habere potest sensum. e. g. Ioel. II, 13. Scindite cor vestrum & non vestimenta vestra. Sic in quibusdam locis Keri & Cthibh. e. g. Iob. XIII, 15, & Ies. IX, 3.

- V. Sensus literalis praecipue argumentatiuus est, non tamen penitus excluso mystico, si sc. is ab ipso Spiritu Sancto sit monstratus & explicatus. e. g. de Sara & Hagar, notantibus duo testamenta, in Epist. ad Gal. IV, 21. seqq.
- VI. Sensus literalis proprius nunquam est deserendus, nisi vel in analogiam fidei, vel charitatis praecepta & bonos mores palam & vere impingat. Al. iuxta Aug. lib. 3. de C. D. c. 10: *Quicquid in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem proprie referri potest, figuratum esse cognosco.*
- VII. Inprimis, vbi Articulus fidei ex professo traditur, ibi vrgendus est sensus literalis proprius, siue τὸ ἰσχυρὸν: quia omnis Articulus fidei alicubi in Scriptura ex professo propriis & perspicuis verbis est propositus, vbi propria eius quasi sedes & domicilium est.
- VIII. Verba, quae continent primam noui cultus vel foederis institutionem, sensu literali proprio, sine tropo, sunt accipienda. e. g. *Circumcisionis & Agni paschalis institutio*, non obstante, quod videantur aliter explicanda esse.
- IX. Sensus figuratus, eiusque declaratio & demonstratio, debet esse tum euidens, tum sufficiens, adeoque ex omnibus & veris locis parallelis deduci debet.
- X. Scriptura Sacra peculiaribus & emphaticis gaudet metaphoris. e. g. Num. XVIII, 19, *Pactum salis*, i. e. incorruptum. *Cornu* saepe notat robur & potentiam, Deuter. XXXIII, 17. Pl. LXXV, 5. 6. quia animalium robur plerumque in cornibus est.
- XI. Frequens est in Scriptura synecdoche partis pro toto. Sic *anima* pro toto homine, Gen. XLVI, 27. itemque *caro*, Ioh. I, 14.
- XII. Sarcasimus Deo non nisi in impios conuenit, iuxta Prou. I, 26. E. Gen. III, 22, Sarcasimus non est, quippe qui a φιλανθρωπία Dei alienus est.

B

XIII.

In Tabula hac obseruandae sunt Regulae Hermeneuticae communiore ex RHETORICA petitae.

In Tabula hac porro considerandae sunt Regulae Hermeneuticae communes ex RHETORICA petita.

- XIII. Gaudet Scriptura elegantibus paranomasiis. e. g. Ies. V, 7, Expectauit משפט *iudicium*: & ecce משפח *ruina*, צדקה *iustitiam*, & ecce צעקה *clamor*. In specie solet allusio fieri ad Nomina propria. e. g. Gen. IX, 27, יפה אלהים ליהוה *dilatet Deus Iapheto*, sc. locum. Matth. VI, 18, Tu es πέτρος, & super hac πέτρα aedificabo Ecclesiam meam.
- XIV. Non infolens est in Scriptura κοινοποιία. 1. Theff. IV, 17. Hinc male Grotius infert, Apostolos finem mundi quasi de proximo expectasse, contra 2. Theffal. II, 2, 3. 2. Pet. I, 15. cap. III, 9.
- XV. Sensus Mysticus non est fingendus, vbi nullus est. *Nam quae literaliter manifesta sunt, ea sine ratione & fundamento ad mysteria transferre velle, absurda ac puerilis interpretandi ratio est.* Vnde cum primis Origenes ac monachi D. nostro Lutheri subinde vapulant. v. Tom. III. Altenb. p. 252. & 530. & Tom. VI. p. 799.
- XVI. Interdum Scriptura per corporalia docet spiritualia, & per visibilia demonstrat inuisibilia, iuxta Hilar. l. 6. de Trinit. *Impossibile enim est humanae menti ad spiritualium intelligentiam conscendere, nisi mortalium rerum similitudinibus formisque ducatur.* Ita Deo membra corporis tribuuntur, e. g. oculi, ad indicandam eius omniscientiam & prouidentiam: manus & brachia, ad significandam eius potentiam, &c.
- XVII. Prophetarum mos est, res cultumque N. T. describere phrasibus sui temporis, siue per cultum & ritus V. T. Ita Ioel. II, 28, *καρποφωρα* Spiritus Sancti, in N. T. piis & fidelibus conferenda, exprimuntur vocibus V. T. *visiones propheticas, somnia, vaticinia* &c. significantibus. Sic Zach. VI, 13, loquitur de Christo & Ecclesia, tanquam de sacerdote summo & templo V. T. Vbi tamen explicatio seu applicatio fieri debet sec. analogiam N. T.
- XVIII. In explicatione Typorum V. T. accurate discernendum, an umbra, an ipsa veritas proponatur, h. e. an sub involucris typorum, an vero expressis oraculis Prophetarum de Christo vaticinentur. e. g. Mich. V, 2, vbi Propheta non de aliquo Duce, qui Christi typus fuerit, vt Calvinus vult, sed statim & immediate de Christo ipso vaticinatur.
- XIX. Saepe tamen Prophetarum a Typo ad Antitypum, imo desubito ad Christum ipsum se conuertunt. e. g. 2. Sam. VII, 12, vbi quae de Salomone dicuntur, potissimum tamen de Christo intelligenda sunt.
- XX. Plus saepe est in Typo, quam in Antitypo. Vnde vltra intentionem Spiritus Sancti Typus non extendendus est, sed sufficit, in membris principalioribus comparisonem inter Typum & Antitypum instituire: nim. Persona aliqua, in aliquo typum Christi gerens, non statim in altero etiam typus est. e. g. *Sacerdos magnus* typus Christi est, at non in eo, quod pro suis peccatis offerret, quippe quod in Christum non quadrat, Hebr. V, 3, atque ita plus in typo est, quam in antitypo. *Sic Jonas & Melchisedeck.*
- XXI. Plus saepe est in antitypo, quam in typo figuratum est: nam vnus aliquis in V. T. typus totam Christi vitam & res gestas exprimere non potuit. Sic *Moses & Iosua* typi Christi sunt, ratione redemptionis seu liberationis praesitae: attamen, ratione modi, plus est in antitypo: nam illorum redemptio simplex est: Christi vero, intercedente simul *λύτρωσις*, facta.
- XXII. Quando vnus rei multi sunt typi partiales, tunc de antitypo non ex vno, sed ex omnibus coniunctim sumtis, faciendum est iudicium.
- XXIII. In Typis & Antitypis interdum appellationum fit permutatio: attamen Typus ideo cum Antitypo non est confundendus. Sic *Christus* dicitur *Dauid, seruus Dei*, Ezech.

Hic porro considerandae sunt Regg. Hermen. ex RHETORICA petita.

- Ezech. XXXIV, 24, quia is in multis fuit typus Christi. Sic Ioh. I, 29, dicitur *Agnus*, quia hic illius fuit typus in mactatione. Et Baptistinus dicitur *Circumcisio*, quae sine manibus fit, Col. II, 11, quia haec illius fuit typus.
- XXIV. Impii, in quo impii fuerunt, Christi figura & typus nunquam constituendi sunt. Hinc male Patres nonnulli *adulterium Dauidis* ad Christum accommodant, licet Dauid alias Christi typus fuerit, vt videre est ap. Azorium, in *Institut. moralibus*, lib. 8. c. 2. & Cornel. a Lapide, in praefat. Pentateuchi, Can XL.
- XXV. Vna res typus & figura esse potest quandoque duorum, etiam contrariorum, sed alio atque alio respectu. e. g. Christus est *petra & lapis angularis* fidelibus, sed incredulis est lapis offensionis. Ita *Diluuium*, quo enatauit Noah cum suis per arcam fidelibus, typus fuit baptismi, 1. Pet. III, 31, sed quod in eo merfi sunt impii, fuit typus aeterni supplicii improborum.
- XXVI. Vna eademque res potest typice ad Christum, & allegorice ad nos, eius membra, applicari. e. g. *Pugna Dauidis cum Goliatho* potest dici typus pugnae Christi cum Diabolo, sed & allegorice pugnam spiritus & carnis, quae in nobis est, praefigurasse.
- XXVII. In Parabolis, si integre accipiuntur, tria sunt, Radix, Cortex & Medulla seu fructus; nimirum *Radix* est scopus, quo Parabola tendit: *Cortex* est similitudo sensibilibus, quae adhibetur: *Medulla*, seu fructus, est sensus mysticus, seu res ipsa, ad quam Parabolae fit accommodatio.
- XXVIII. In Parabolarum explicatione & applicatione legitime instituenda, ante omnia attendendus est dicentis scopus, (qui addiscitur vel ex toto corpore parabolae, vel ex dicto aliquo insigni parabolae, vel praemisso, vel subiecto,) itemque ex Analogia fidei. e. g. Parabolae illius de Patrefamilias, mercenarios conducente in suam vineam, Matth. XX, scopus est, quod saepe primi fiant vltimi, & vltimi primi. Ita, quod multi sint vocati, pauci electi, vt patet ex epiphonemate, vers. 16, subiuncto.
- XXIX. In Parabolis nec possunt nec debent singula membra urgeri, sed sufficit, principalem eorum scopum tenere: & sic Parabola non extendenda est vltra tertium. e. g. Luc. XII, 39, Christus comparatur *furi*, sc. ob repentinum aduentum, non vero ob furti malitiam. Sic idem comparatur *cadaveri*, non ob foetoris vitium, sed ob aquilarum congregationem.
- XXX. Theologia Parabolica non est argumentatiua: nisi Parabola ab ipso Spiritu Sancto ad certum quoddam dogma applicetur. e. g. ex *Parabola de homine in latrones incidente & semimortuo ab iis relicto*, non licet argumentari, quod homo post lapsum adhuc aliquales vires habeat semetipsum conuertendi: cum illa parabola non nisi de officio hominis Christiani erga proximum exhibendo agat: quod patet ex epiphonemate Christi, Parabolae subiuncto: *Vade & fac similiter*.

3
6.
34
37
3
28
32.
3
8
2
26.
2
2
5.
16.
13
10

T A B V L A V I I I.
DE MEDIIS ET REGVLIS HERMENEVTICIS EX LOGICA
ET METAPHYSICA DESVMTIS.

In Tabula hac obseruandae sunt Regulae Hermeneuticae ex LOGICA & METAPHYSICA desumptae.

- I. In accurata Scripturae interpretatione subinde in auxilium vocanda est cognitio *Logica*, dum illius interpres debet *ὀρθοτομεῖν*, recte secare verbum veritatis, iuxta 2. Tim. II, 15. h. e. conueniente ordine capita doctrinae proponere, Textus Biblicos methodice disponere, nec, quae coniungenda, distrahere, nec, quae seiungenda sunt, miscere, vt vere *B. Gerb. h. l. παρὰ φράσει*; nec minus propositiones & argumentationes Scriptorum SS. accurate debet diiudicare; quod absque cognitione huius scientiae fieri nequit, vt prolixè id demonstrant *Philippus Zeifoldus*, in *Logica sua Sacra*, Tomis II. in 4. it. *Keslerus* in *Exam. Log. Photin.*
- II. Sic & *Metaphysica scientia* opus habet *Interpres Scripturae Sacrae*, tum ad intelligendos conceptus vniuersales in Scriptura occurrentes, tum ad res sacras terminis concinuis exprimendas, cuius vsum prolixè ostendit *Calouius* in *Metaph. Diu. Keslerus*, in examine *Metaphyf. Photin. & Henr. Rixnerus*, pec. tract. de vfu *Metaphyf.*
- III. *Abstractum* saepe emphatice in Scriptura ponitur pro concreto: & contra, *Concretum* pro abstracto; sed hoc rarius. e. g. Hag. II, 8, *Messias* dicitur *Desiderium gentium*, i. e. desideratissimus gentibus. Sic Col. I, 16, *Angeli* dicuntur *Dominations, Principatus & potestates*, i. e. dominantes. Contra vero, Dan. IX, 34, *Propheta pro prophetia ponitur*, quando legitur: *Septimanae 70. decisae sunt super populum tuum ad obsequandum visionem & prophetam*, i. e. prophetiam.
- IV. *Signum* vniuersale communiter quidem sumitur pro *singulis generum*: interdum tamen etiam pro *generibus singulorum*, siue pro *asserley*. Matth. IV, 23, *Sanans omnem morbum*, i. e. omnis generis morbos. Act. X, 12, *Linteum, in quo erant omnia quadrupedia terrae*, i. e. omnis generis quadrupedum.
- V. *Subiectum* in sententiis dubiis saepe per signum vniuersale affirmans ei praemissum indicatur. e. g. Prov. VIII, 15, *Per me reges regnant, & spontanei omnes iudices terrae*; vbi subiectum sunt *Iudices terrae*, praedicatum vero *spontanei*. Rom. II, 1, *Inexcusabilis est omnis iudicans*.
- VI. *Subiectum* saepe in propositionibus dubiis per η *Emph. Hebr.* vel per *Articulum Graec.* $\delta, \eta, \tau\delta$, notatur. e. g. Pf. XIX, 1, Et opus manuum eius indicat עֲרִיף הָאֵן *expansum*, vbi *Expansum* est subiectum. Ioh. I, 1, $\text{καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ἐ Deus erat illud verbum}$, vbi itidem δ *λόγος* subiectum, *Deus* vero praedicatum est.
- VII. Talia sunt subiecta, qualia permittuntur esse a suis praedicatis; & vice versa: Talia sunt praedicata, qualia permittuntur esse a suis subiectis. e. g. in illo Ioh. I, 1, *Verbum caro factum est*, si quaeritur: an verbum *προφορικόν*, an v. *ὑποστατικόν* intelligatur, patet vtiq; id ex praedicato, non *προφορικόν* sed *ὑποστατικόν* intelligendum esse. Sic, quando Paulus, Rom. VII, 15, de se conqueritur, *quod faciat ea, quae nolit*: si quis scire desideret, an de se adhuc *irreginito*, an *reginito*, conqueratur Paulus, facile id discet ex eo, quod dicit, *in se esse luctam carnis & spiritus*, quae non nisi in *reginito* est.
- VIII. *Particula negatiua* non semper absolute, sed comparate, negat. e. g. 1. Sam. VIII, 7. *Non te, sed me spreuerunt*, i. e. non tam te, quam me. Hof. VI, 6. & Matth. IX, 13. *Misericordiam volo, & non sacrificium*, i. e. non tam sacrificium, quam misericordiam. Huc quoque spectant illae Propositiones, vbi particula *Non* ponitur pro *non solum*. e. g. Matth. IX, 27. *Qui me suscepit, non suscipiet me* (i. e. non solum me,) *sed & cum, qui misit me*. Sic Ioh. V, 30, *Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me*, i. e. non solum meam, sed & illius &c.

In Tabula hac porro obseruandae sunt Regulae Hermeneuticae ex Logica & Metaphysica petitae.

- IX. Negatio, addita praedicato, contrariam Affirmatiuam saepe cum emphasi exprimit. e. g. Hof. XIII, 13, *Ipse (Ephraim) est filius non sapiens*, i. e. stolidissimus. Matth. II, 6, *Et tu Bethlebem Iudae non minima es in principibus Iudae*, i. e. maxima es.
- X. Verba affirmatiua interdum pro contrariis negantibus ponuntur, & contra. e. g. *Odisse*, pro, non aequae amare, Gen. XXIX, 31. Mal. I, 2. Luc. XIV, 26. Ioh. XII, 25. Et contra: *Non diligere*, pro odisse. e. g. Zach. VIII, 17, *Iuramentum falsum ne ametis*, i. e. odio id habeatis.
- XI. Interrogationes affirmantes negant, & negatiuae affirmant vehementissime. e. g. 2. Sam. VII, 5, *An tu mihi aedificares domum?* i. e. nequaquam mihi aedificabis. Marc. XII, 17, *Annon scriptum est, domus mea domus precationum vocabitur?* i. e. omnino scriptum est.
- XII. Indefinite dicta stant pro vniuersaliter dictis, nisi particularitas eorum e contextu aut aliunde certo demonstrari possit. e. g. In loco Matth. IX, 2, *Remissa sunt tibi peccata tua*, intelligimus omnia peccata. Sic Rom. III, 28, *Arbitramur hominem iustificari fide, sine operibus legis*, merito intelligimus omnem hominem iustificandum, non vero hominem iustificatione prima iam iustificatum, vt fingunt Pontificii. Sic per *Opera legis* intelligimus quaeuis opera; non vero ea tantum, quae fiunt vel solis naturae viribus, vt volunt Pontificii, vel opera imperfecta, vt somniant Sociniani. Plura vid. ap. Zeifold. Logic. S. P. II. Obf. 4.
- XIII. Propositiones Vniuersales, citra manifestam rationem e textu monstratam, non sunt restringendae, adeoque non mutandae sunt in particulares. e. g. Gen. VII, 19, *Omnnes montes sub toto coelo aqua diluuii tecti*, male a quibusdam ad montes solius Palaestinae restringuntur. Sic Ps. XIX, 5, *Omnis terra*, in quam linea vel vox coelorum exiuit, male a Socinianis ad solam Iudaeam restringitur, ne sc. admittere cogantur notitiam Dei naturalem, quam inde nostrates probant.
- XIV. Copulatiua non semper coniungit opposita, sed saepe vel eadem, vel quae de se inuicem affirmari possunt, adeoque saepe epexegetice adhibetur. e. g. Tit. II, 13, *Expectantes beatam illam spem & illustrationem gloriae magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi*. Et Epist. Iud. vers. 4, *Subierunt quidam, qui solum Herum Deum & Dominum nostrum I. C. negant*. Vbi non sunt diuersi Magnus Deus & Seruator noster Iesus Christus: nec diuersi sunt Herus Deus & Dominus noster I. C. vti volunt Sociniani ob particulam *et* interfertam.
- XV. Conditionalis, constans conditione impossibili, aequipollet simplici neganti. e. g. Gen. XIII, 16, *Si quis puluerem terrae numerare potest, numerabit etiam semen tuum*, i. e. nemo numerabit. Ier. XXXIII, 20. 25, *Sic dicit Dominus: si irritum facere poteritis pactum diei & noctis, vt non amplius sit dies & nox, etiam irritum fieri poterit pactum meum, quod inii cum Dauide seruo meo*, i. e. nequaquam irritum fieri poterit.
- XVI. Conditionales propositiones non sunt fingendae in textu, sed ex eodem probandae. Male itaque Sociniani, Ioh. VIII, 56, *Abraham pater vester exultauit videre diem meum, & vidit, & gauisus fuit*, ita exponendum censent: *Abraham pater vester exultasset videre diem meum: & si vidisset, gauisus fuisset*.
- XVII. Conditionales propositiones non sunt absolute accipiendae. Cum primis cauto opus est, vbi hypothetica in categoricam transiit. e. g. Rom. II, 13, *Factores legis iustificantur*: inde enim absolute non concludendum: E. Homines ex operibus legis iustificantur. Etenim Propositio illa virtualiter Conditionalis est, nim. haec: *Si homo implet legem, iustificatur ex operibus*.
- XVIII. Propositiones comparatiuae saepe ponuntur pro absolute negantibus. e. g. Ps. CXVIII, 8, *Bonum est sperare in lehoua, prae sperare in homine*, i. e. sperare in hominem

3
6.
34
37
3
28
32.
8
2
26.
5.
16.
17.
18.

TAB. VIII. DE MEDIIS ET REGVL. EX LOGICA ET METAPH. PETITIS.

In Tab. hac porro obseru. sunt Reg. Hermen. ex Log. & Metaph. petita.

- nem, non est bonum. Luc. XVIII, 14, *Descendit hic (publicanus) iustificatus in domum suam, prae illo (Phariseo,)* i. e. Phariseus plane non descendit iustificatus.
- XXIX. Exclufiua excludit tantum Oppofita, non vero Concomitantia & subordinata. e. g. quando statuimus: *nos sola fide iustificari*: male Pontificii contra nos concludunt: E. non per Verbum & Sacramenta: sunt enim haec concomitantia & subordinata.
- XX. Praedicationes in Scriptura Sacra, ad vulgares Regulas Logicas non congruentes, non vt absurdae reiiciendae, sed vt inusitatae notandae sunt. e. g. *Filius hominis, vel Mariae, est Filius Dei altissimi.* Luc. I, 32.
- XXI. Argumentationes Scriptorum Sacrorum plerumque sunt Enthymematicae: vnde iudicio opus est, vt argumentatio perfecta debite eruatur. e. g. ex illo Matth. XXI, 31, 32, Deus est Deus Abrahami, Isaaci & Iacobi: E. datur resurrectio mortuorum: quia *Deus non est Deus mortuorum, sed viuentium.* Plenius h. m. *Quorumcunque Deus Deus est, illi viuunt. Sed Abraham, Isaac & Iacob illi sunt, quorum Deus Deus est.* E. v. *Zeifold. Dissert. Logicae Sacrae annexa, de hoc loco, p. 1101.*
- XXII. Argumenta Scriptorum Sacrorum sunt solida, licet non in forma Syllogistica concepta.
- XXIII. Saepe Effectus, qui Causae principalis est, tribuitur Causis minus principalibus, siue instrumentalibus, siue ministerialibus. e. g. Luc. XVI, 9, *Pauperes dicuntur recipere suos benefactores in aeterna tabernacula.* I. Tim. IV, 16, *Teipsum saluabis & qui te audient.* I. Cor. VII, 16, *Qui scis, mulier, an saluabis virum? &c.*
- XXIV. Effectus saepe tribuitur rei, a cuius actione non directe producitur, sed ex ea euentualiter consequitur. e. g. Matth. X, 34, *Non veni mittere pacem, sed gladium,* v. 35, *veni separare hominem aduersus patrem suum, &c.*
- XXV. Saepe idem effectus & Deo & Diabolo tribuitur, sed non eodem modo, nimirum Deo permissiue, sed Diabolo effectiue. e. g. Iobus ait, Cap. I, 21, *Dominum sua sibi abstulisse*; quod tamen alibi Diabolo adscribitur. Sic 2. Sam. XXIV, 1, *Ira Domini dicitur commouisse Dauidem, vt numeraret populum*: quod tamen I. Par. XXII, 1, *Satanæ iterum tribuitur.* Conf. I. Reg. c. XXII, 23, vbi falsorum Prophetarum missio iterum & Deo & Diabolo tribuitur.

TABVLA

T A B V L A I X.
DE MEDIIS ET REGVLIS HERMENEVTICIS EX
RELIQVIS DISCIPLINIS PETITIS.

- FI. Ad accuratiorem Scripturae explicationem non parum facit notitia rerum Philosophicarum: inprimis vero rerum Physicarum, ceu quarum frequentissima in Scriptura fit mentio. e. g. in toto Cap. I. Gen. & Pf. CIV. & CXLVIII. Atque hic conferri possunt *Franc. Vallesii* Philosophia Sacra, siue de iis, quae physice scripta sunt in libris sacris. *Lamberti Danaei* Physica Christiana. *Bocharti* Hierozoicon. *Franzii* de animalibus sacris. *Vrsini* Arboretum Biblicum. *Francisci Ruaei*, Medici, tract. de Gemmis Scripturae, Anno 1547. editus.
- II. De rebus Physicis Scriptores Sacri, non ex errore, vel falsa persuasione vulgi, sed sec. rei veritatem loquuntur.

Not. Aliud vero est, Scriptores Sacros de rebus diuinis loqui *ad captum vulgi*, e. g. de Deo, quando ipsi membra corporis tribuunt; aliud, illos de rebus naturalibus loqui *ex errore vulgi*: Istud facere Scriptores Sacros concedimus, hoc vero non item.

- III. Hyperphysica caute a physicis in Scriptura Sacra distinguenda sunt. e. g. *Generatio filii Dei* est vera generatio, sed supernaturalis: sic *manducatio sacramentalis* itidem vera, sed supernaturalis est. Vnde tales termini non euacuandi sunt formali suo significato, sed purificandi.
- IV. Non negligenda est cognitio Philosophiae Practicae. Huc faciunt *Danaei* Ethica & Politica Christiana. it. *Menochii* Hiero Politica, siue Institutiones Politicae ex Scriptura Sacra depromptae, eiusdemque libri de Republ. Hebr. it. *Cumaci* & *Caroli Sigonii* de Republ. Hebraeorum.
- V. Moralia, quae in Scriptura occurrunt, ex Philosophia morali illustranda, non probanda sunt.
- VI. Ad intimius intelligendam Scripturam, multum etiam confert notitia disciplinarum Mathematicarum, vt interpres iudicium ferre possit, e. g. *Gen. V. & XI. de Computacionibus Arithmeticis*; in Iobo & alibi, *de Afris*; it. *de terrae quiete & coeli motu*; (de quo *Abdias Treu*, in Examine Hyperphosphae Antibiblicae:) nec non *de Arca Noë: de structura templi Salomonaei & Ezechielis, &c.* & sic veritatem coelestem contra Atheos & Iudaeos defendere queat. Harum vsum luculenter monstrauit *Dn. D. Reyberus* in sua Mathefi Mosaica. In specie, necessaria est cognitio *Geographiae*, ad illustrandas circumstantias locorum: vbi legi poterunt *Buntingii* Itinerarium Biblicum, *Adrichomii* Theatrum terrae sanctae, *Bocharti* Geographia Sacra, nec non, ex Talmude, *Lightfoot in Not. Chorographicis*: itemque *Chronologiae*, ad illustrandas circumstantias temporum, vbi *Io. Wichmanni* Chronologia Sacra, itemque *B. Wasmuthi* Opus Chronologicum insignem praestabunt vsum.
- VII. Similiter, in genere, Historiae ac rituum notitia Scripturae interpreti quam maxime necessaria est. Nam sine historiae, cum sacrae, tum profanae, cognitione ignorabit interpres Scripturae Sacrae vaticiniorum complementa, it. Regum & regnorum Synchronismos. Sine rituum vero notitia, saepe a mente Spiritus Sancti aberrabit. e. g. *Ezech. XXI, 26*, vbi *Rex Babyloniae in viuis stetitisse dicitur ad diuinandum diuinationem*. add. *Loca varia Pauli*, in quibus ad ritus Graecorum allusit, e. g. *2. Tim. IV, 7*. Hic vero commendandi sunt omnes Scriptores sacrorum rituum, inprimis Hebraeorum, (quorum praecipuus est *Maimonides*,) quin & Latinorum & Graecorum, ceu ad quos

In Tabula hac obseruandae sunt Regulae Hermeneuticae ex reliquis Scientiis & Disciplinis petitae.

- quos saepe etiam Scriptores Sacri respexerunt: vbi in primis laudandae essent *Dieterici* Antiquitates Biblicae, nisi in iis maior apparatus rituum, qui ap. exteros populos, quam ap. populum Dei vignerent, inueniretur.
- VIII. In specie: in *HISTORICIS* idem nomen interdum pluribus locis aut personis tribuitur: vnde saepe non leuis difficultas oritur. e. g. *Bethlehem*, vrbs in tribu Iuda, quae & *Ephrata* dicitur, & *Bethlehem* in tribu Zabulon. *Pharao* nomen erat, omnibus Regibus *Aegypti* commune, teste Hieronymo l. IX. in Ezech. August. l. 16. de C. D. c. 43. Sic *Nathan*, filius Dauidis, & *Nathan*, Propheta, quos multi cum Lyrano imperite confundunt. Ita Nomina *Herodes*, *Zacharias*, *Maria*, *Ioseph*, *Iesus*, pluribus communia sunt.
- IX. Contra: Saepe vnus homo aut locus plura nomina habet. Sic *Reguel*, focer Mo-
fis, Exod. II, 18, dicitur, & *Iethro*, Exod. III, 1. *Gideon* dicitur & *Ierub Baal*, Iud. VI, 32. *Salomo* vocatus est *Iedidiab* a Nathane, 2. Sam. XII, 24. & a matre *Lemuel*, Prou. XXXI, 1. *Azarias* Rex, 2. Reg. XV, 1, dicitur & *Ozias*, 2 Chron. XXVI, 1. *Petrus* dicitur *Simon*, Ioh. XX, 15, & *Cephas*, Ioh. I, 42. *Marcus* dicitur & *Iohannes*, Actor. XII, 25.
- X. In Historicis, Nomina Propria mutationibus sunt obnoxia, citra corruptionis Scripturae indicium. e. g. *רם* i. Par. II, 9, dicitur *ἀράμ* Matth. I, 3. Sic Rex *בְּרִיאָרָךְ* 2. Reg. XX, 12, vocatur *מְרִיאָרָךְ* Ies. XXXIX, 1. *עֶכָן* Iof. VII, 1, dicitur *עֶכָר* i. Par. XXVII, 2. *בַּעַל זְבוּיָב* 2. Reg. I, 2, dicitur per contentum *βασιλῆος βάλ*, Luc. XI, 15.
- XI. In Historicis datur interdum *ὑστερον προωρτερον*, h. e. posterius interdum narratur prius, & contra. e. g. Iof. II, 15, narratur *demissio exploratorum per funem*, & postea demum vers. 17, *colloquium eorum cum Rahab*. Sic Matth. IV, 5, praemittitur *Tentatio Christi super pinnaculo templi, tentationi eiusdem in monte*: quae tamen, Luc. IV, 9, eidem postponitur.
- XII. In Historicis ex Scriptura non licet argumentari negatiue. Ratio, quia & aliis Historiographis sua constare debet autoritas. Sic multa ab aliis Historicis narrata non recensentur in Scriptura, quae tamen neganda non sunt. At in fidei Articulis hic modus argumentandi procedit: Hoc non est scriptum: E. non est credendum. e. g. *Purgatorium*.
- XIII. *Iurisprudentia* quoque in materiis forensibus in subsidium vocanda est. Nec enim parum vtilitatis interpreti confert collatio Legum Mosaicarum forensium cum legibus ciuilibus, de quibus *Guilh. Zepperus*, de Legibus Mosaicis forensibus. *Calvinus*, Iuris olim in Heidelb. Prof. in Themide Ebraeo-Romana, &c. Sic in explicandis terminis forensibus, e. g. *Depositi*, 1. Tim. VI, 20, & 2. Tim. I, 14, *Adoptionis* Ioh. I, 13, Rom. VIII, 14, *Testamenti* Gal. III, 15, *Iustificationis*, quae tota terminis forensibus describitur, &c. non inutiliter ad Iurisprudentiam recurrendum.
- XIV. Sic & *Medicina* in certis passibus est consulenda, e. g. in *similibus*, ex *Medicina* desumptis, vt Ies. I, 5. 6: *in morbis*, quorum in sacris literis mentio fit: de quibus *Barthol.* de morbis Biblicis & Paralyticis N. T. *Valent. Henr. Voglerus*, de rebus naturalibus & medicis Scripturae: item in variis casibus & quaestionibus Medicis, &c. Conf. hic *Barthol. Castelli* Lexicon Medic.

T A B V L A X.

DE MEDIIS ET REGVLIS HERMENEVTICIS EX THEOLOGIA PETITIS.

I. Ad indagandam Scripturae interpretationem fidei analogam, admodum conducit Theologiae The-
ticae cognitio.

II. Ad vindicandas literas sacras ab heterodoxorum detorsionibus, apprime facit Theol. Polemica.

III. Ardua precatio, assidua meditatio ac frequens tentatio, optimum faciunt Scripturae interpretem.
Prius docet Iacobus c. I, 5; Posterior Theophyl. in Rom. I, qui scribit: *Frequens diuinarum scri-
pturarum lectio earundem parit intellectum; & Tertium Experientia, iuxta illud: Dauidem
non intelligit, Dauidica qui non sensu.* vid. B. Luth. T. II. Alt. p. 563. a.

IV. Omnis Scripturae interpretatio referatur ad gloriam Dei, i. Corinth. X, 31, & ad aedificationem
proximi, i. Cor. XIV, 16. Hinc de *induratione* Pharaonis sic statuendum, ne vis diuinae bonitati
inferatur. Sic locus, 2. Sam. XII, 11, de incestu Absolonis ita explicandus, vt non euertat iustitiam
& sanctitatem Dei, tot locis Scripturae stabilitam.

V. Omnis Scripturae interpretatio sit fidei analogica, iuxta Rom. XII, 6.

VI. De vnoquoque dogmate e sede propria iudicandum, id quod Christus suo vbique exemplo do-
cuit. e. g. Matth. XIX, 8. controuersiam de diuortio & coniugio, itemque de libello repudii, con-
tra Iudaeos, ad Deut. XXIV, 1, prouocantes, dirimit ex prima coniugii institutione, Gen. II, 24.

VII. Scopus σκοπιμότητος totius Scripturae Sacrae est Christus, qui prae oculis assidue habendus,
iuxta Luc. XXIV, 44, & Ioh. V, 39.

VIII. In mysteriis fidei captiunda est ratio sub obsequium fidei.

IX. Vis dictorum Scripturae non immiueda quidem, sed seruanda & studiose sectanda est; atta-
men non vltra Spiritus Sancti intentionem extendenda. Conf. supr. Tab. VI. Reg. VI.

X. Loca Parallela inter se conferenda, adeoque Scriptura per Scripturam, & loca obscuriora per cla-
riora, explicanda. Nam iuxta 2. Pet. I, 20, *nulla Scriptura Prophetica idius ἐπιλύσεως est*, h. e. no-
stri arbitrii.

XI. In Collatione Locorum, si quae videntur sibi esse contradictoria, commoda adhibenda est con-
ciliatio, quandoquidem Spiritus Sanctus est Spiritus veritatis, atque ita nullis contradictionibus
vere talibus obnoxius est. Ad conciliandas a. Ἐναντιφανείας, seu Contradictiones apparen-
ter tales, seqq. teneantur obseruationes.

Γ^α) In genere:

- 1) Probe videndum, an *de eodem, sec. idem, & eodem modo*, agatur: *Haec enim sunt requi-
sita verae contradictionis.* Sic idem saepe tribuitur Deo, Satanae & hominibus, sed di-
uerso modo. vid. Tab. IIX. Reg. XXV.
- 2) Locutiones *κατὰ μίμησιν* ne accipiantur *κατ' ἀλλήθεϊαν*. e. g. Verba Prophetiae Michae
ad Achabum, 1. Reg. XXII, 15.
- 3) Relative dicta non accipiantur assertiue. e. g. Moses refert de obstetricibus Aegyptiacis,
quod dixerint: *Mulieres Israeliticas esse Aegyptiis duriores.* Sic Scriptor Sacer multa
refert ab Amicis Iobi prolata, quae tamen non approbat & asserit.
- 4) Res interdum *φανομένως* & *κατὰ δόξαν* in Scriptura descriptae non fumantur *κατὰ τὸ
ἐναι*. e. g. Gen. III, 1, seqq. Diabolus dicitur *Serpens*. i. Sam. XXVIII, 11, *Spectrum* En-
dorem dicitur *Samuel*. Sic Eccl. III, 17, Mors hominum esse dicitur *sicut pecudum*.
- 5) Res saepe in Scriptura fieri dicuntur, cum factae declarantur. e. g. Gen. III, 7, *Oculi
primorum parentum dicuntur aperti*, non quasi antea coeci fuerint. Ioh. II, 11, *Discipuli
Christi dicuntur coepisse in eum credere*, cum iam ante id fecerint.
- 6) Exempla regulis non opponenda, sed ad eas exigenda. Sic *Zelus Eliae*, 2. Reg. I, 10, 12,
non mansuetudini Christi opponendus, Luc. IX, 54.
- 7) Sancti Dei homines in actionibus & locutionibus suis non semper, vt publici Dei mini-
stri & *ἑρπνεύσοι*, sed interdum vt priuati, considerandi sunt. Sic *Petrus*, vt priuatus,
Gal. II, 11, seqq. habendus.
- 8) Facta & dicta sanctorum, vt & dicta tempore tentationis, non proponuntur ad imitatio-
nem, sed ad cautionem. e. g. *Dauidis adulterium* & *Iobi dicta ex impatientia*.
- 9) Sic Imprecationes sanctorum non sunt imitabiles, sed propheticae praedictiones.
Exempla multa habentur in Psalmis, e. g. Pf. CIX tot.

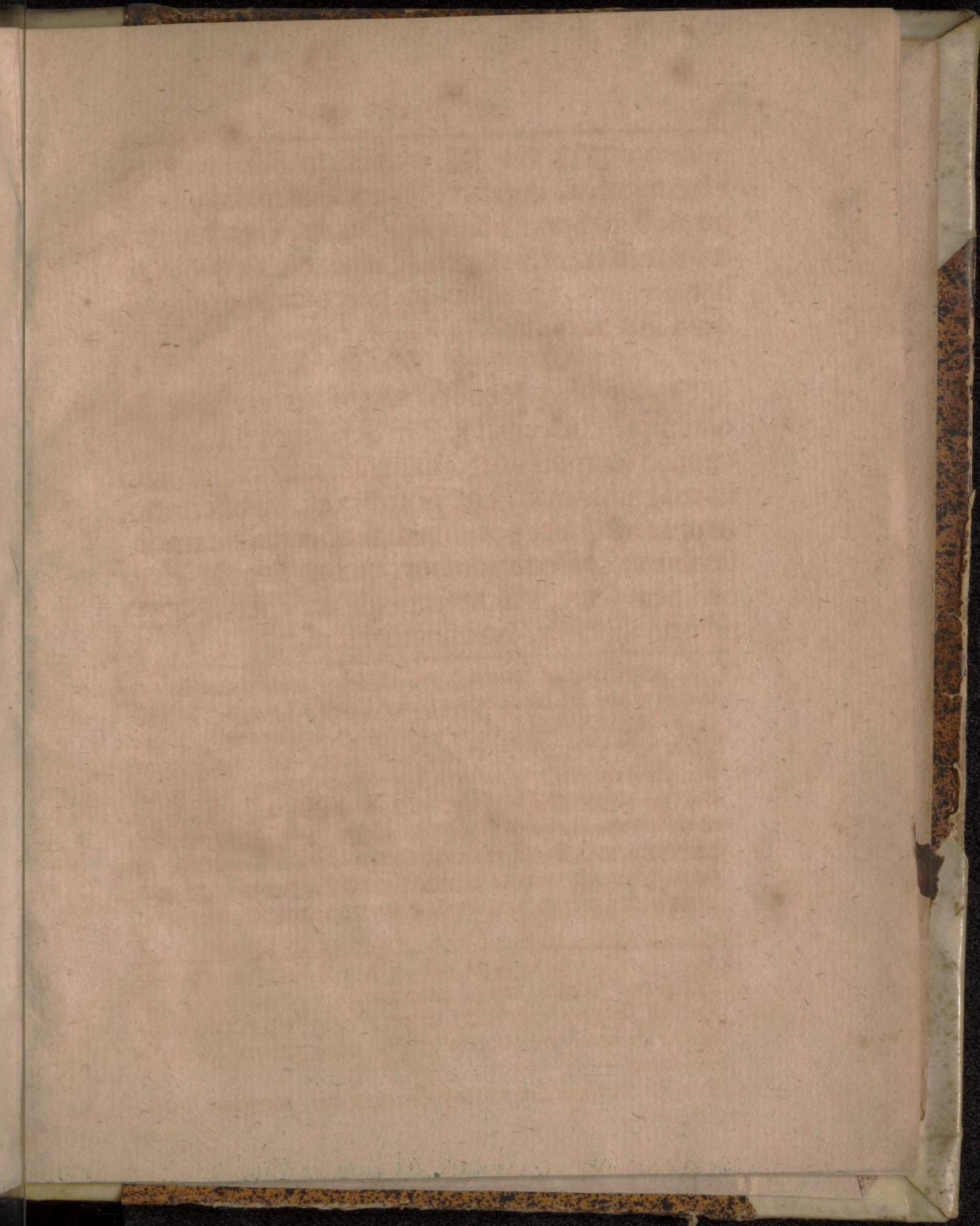
C

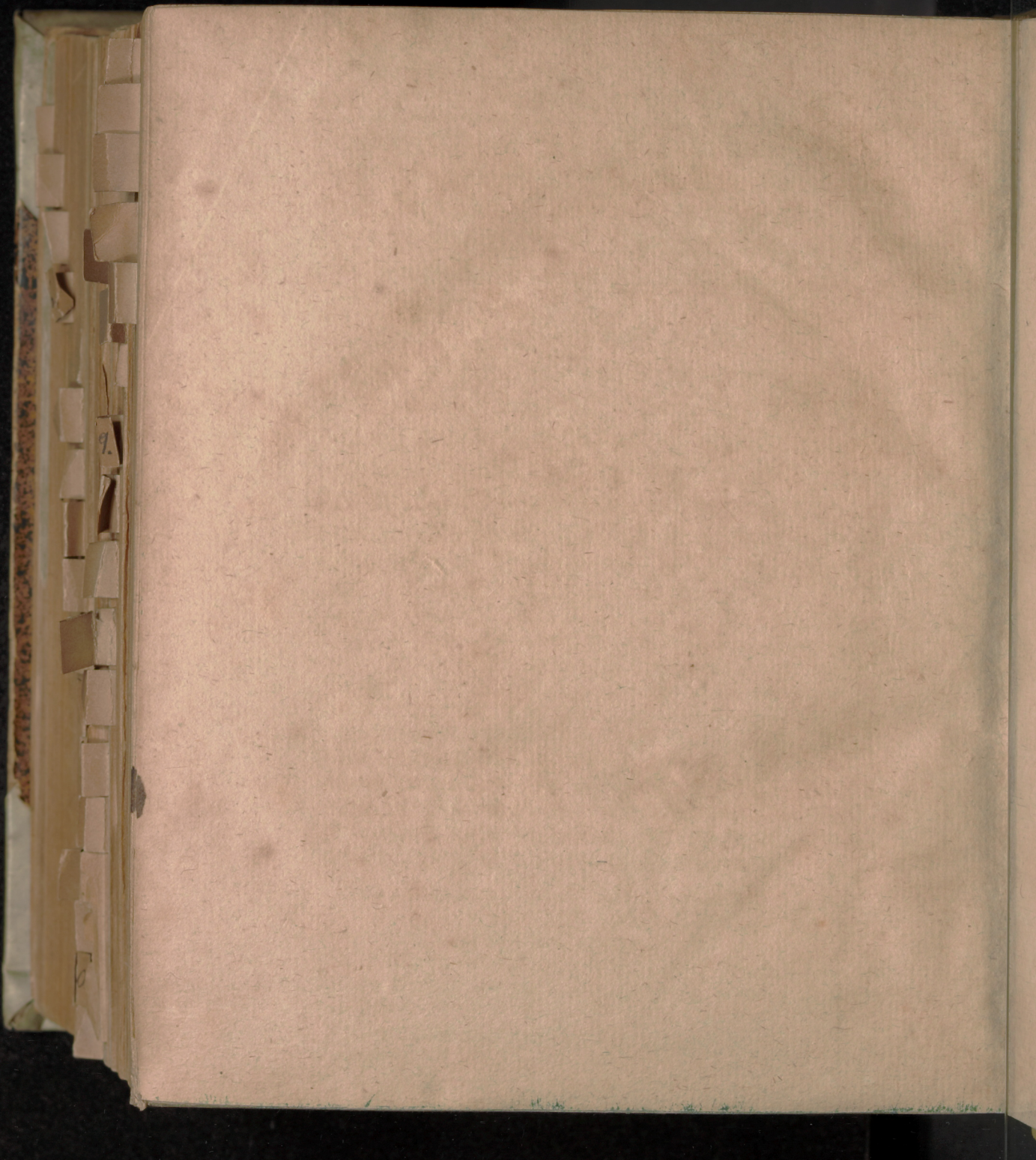
6) In

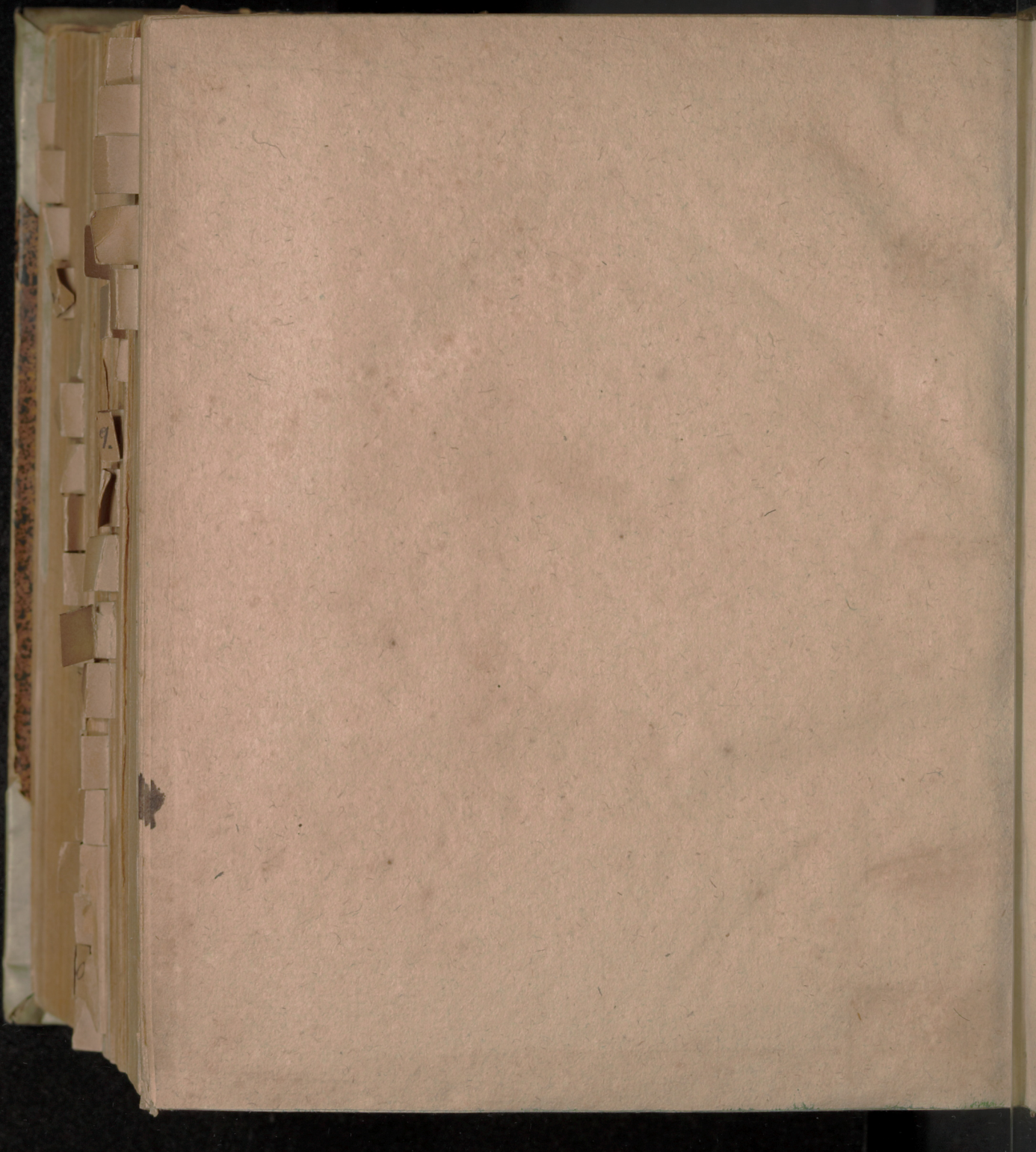
In Tabula hac obseruandae sunt Regulae Hermeneuticae ex Theologiae petitis.

- β) In specie, circa dogmatica:
- 1) Dicta legalia ne opponantur Euangelicis, & contra.
 - 2) Promissiones intelligantur sub exceptione inobedientiae & crucis: Comminationes vero sub exceptione poenitentiae, e. g. Ier. XVIII, 7. 9. Sic Deut. XI, 23. 24. 25. adeoque, quando promissiones non implentur, culpa est penes homines.
 - 3) Promissiones implentur vel in indiuiduis, vel in eorum posteris. Sic *Terrae S. promissio, Abrahamo facta, eius demum posteris praestita fuit.*
- γ) Circa Historica:
- 1) Vnus homo aut locus plura interdum Nomina habet. vid. Tab. IX. Reg. IX.
 - 2) Quaedam *καθ' ἑστέρον πρώτερον*, siue ab vno, siue a diuersis scriptoribus, narrantur. Conf. supr. Tab. IX. Reg. XI.
- δ) In Chronologicis & Topologicis:
- 1) Distingue Tempora, & concordabit Scriptura.
 - 2) Interdum numerus certus ponitur pro incerto. Sic Num. XIV, 33, praedicatur, filios Israel vagaturos in deserto per 40 annos; sed iuxta calculum tantum 38 prodeunt anni.
 - 3) Interdum tempus inchoatum vel incompletum pro completo ponitur. e. g. Dauid dicitur regnasse *quadraginta* annis, 1. Reg. II, 11. at ex 2. Sam. II, 11. patet addendos esse sex menses.
 - 4) Scriptores Sacri appellare solent Loca nominibus, suo tempore vsitatis. Sic Moses dicit Gen. IX, 18, quod Abraham profectus sit versus *Bethel*, qui tamen locus tum vocabatur *Lus*, & a Iacobo demum *Bethel* nominatus est. Gen. XXVIII, 19.
- ε) In scriptis Propheticis:
- 1) Res certo futurae saepe vt factae proponuntur. e. g. Ies. IX, 11, *Puer natus est nobis.*
 - 2) Scriptura verbis huius mundi enunciat res spirituales & futuri seculi. e. g. Ies. XXV, 6, *Tempus N. T.* per conuiuium pinguium describitur. Conf. supr. Tab. VII. Reg. XVI.
 - 3) In Scriptis Propheticis & Hagiographis frequens est personarum mutatio: e. g. in libro Iobi, Cantico Cantic. vbi Dialogifinus inter Christum & Ecclesiam.
- ς) In Scriptis Apostolicis:
- 1) Allegationes fiunt saepe ex V. T. non sec. literam, sed sec. sensum, quin interdum sec. allusionem tantum. e. g. Matth. XXI, 5, *Dicite filiae Zizou &c.* ex Zach. IX, 9. Sic verbis Matth. II, vlt. *Nazarenus vocabitur*, videtur alludi ad Typum Simsonis, Iud. XIII, 7. it. ad Ies. XI, 1. & cap. LX, 11. Sic verba Deut. XXX, 11. 12. a Paulo non tam citantur, quam ad ea alluditur, Rom. X, 6. v. *Kesler*. dissert. de allegat. dictionum V. T. in N. T.
 - 2) Ap. Euangelistas & Apostolos duo interdum testimonia V. T. coalescunt in vnum. Sic Luc. XIX, 46, legitur: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis speluncam latronum*, vbi priora verba extant Ies. LXV, 17, posteriora v. Ier. VII, 11. Sic 1. Cor. XV, 55, dicta ex *Ies. & Hosea* sic copulantur in vnum. Ita illud 1. Pet. II, 8, ex Ps. CXVIII. & Ies. XXVIII, 16, conflatum.
- XII. Versiones & Orientales & Occidentales, Paraphrases item & Interpretationes, inprimis Patrum labores, non spernendi, iuxta 1. Thess. V, 20, *Propbetias nolite spernere*. Interim non statim, vt infallibiles, fuscipiendi sunt. Etenim B. Patres, a linguarum originalium peritia non satis instructi, saepe verum sensum assequi non potuerunt. vid. B. Luth. T. II. *Alt.* p. 809.
- XIII. In Commentariis consulendis adhibeatur delectus. Ex Hebraeis: *Aben Esra, Kimchi, Sal. ben Melech*, ob sensum literalem: *Abarbenel*, ob varia realia & controuersias cum Christianis: Ex Christianis v. Lutherani potius, quam alterius sectae, si haberi possint, seligantur, & ex his *Luc. Ofsander, Autores* notarum in Bibl. Vinar. *Balduinus, Gerhardus, Tarnouius, Geicrus, Seb. Schmidius, alii.*
- XIV. Plane nouae explicationes Scripturae semper suspectae sunt, donec firmissime & clarissime ex Scriptura ipsa probentur. *Probabile enim non est, vnum interpretem plus vidisse, quam omnes.*
- XV. Tandem inuestigato vero Scripturae sensu, quem voces & phrasae exhibent, interpretes textum rite disponat, eundem legitime declaret, mascule ab aduersariorum strophis vindicet, atque debito modo ad doctrinam fidei & morum applicet.

Et tantum hac vice. DEO SIT LAVS, HONOR ET GLORIA, in sempiterna secula.

que locus 1. Cor. XI, 5. quo Paulus de Viris
sque in Ecclesia prophetantibus loquitur. vide
Celeberr. JOH. LIGHTFOOTVM in Ho-
aic. Talmudicis ad hunc locum, p.m. 211. sqq. Et ad
V. 2. p. 239. sqq. Nulli præterea negamus, fami-
n cum Deo intimam jure meritoque inter pri-
ræcipua referri debere & posse, quibus alio-
phetæ hominum longissime transeunt condi-

Illustre hujus amicitiae ex Sacra Scriptura,
Abrahamum, videre potes in Mose, cui tan-
id Judæi adscribunt gradum prophetiae, ut
BECHAI Comment. in legem fol. 3. col. 1. ארון
כל נביאיהם וכל נביאיהם וכל נביאיהם
omnium Prophetarum Dominum vo-
conf. ABARBANEL Commentario in Deute-
ascha הברכה והיא fol. m. שלח col. 3. ad locum
his verbis, ubi
insuper de Bileamo adfert: הרמב"ן כתב שלא
באה ההורדה בפסוק זה לספר מעלת
שר משה על כל שאר הנביאים כי כ
זה בב"ב מקומות הא' בפסוק וארא אל א
וגומר' והב' בפסוק אם יהיה נביאכם ו'
בא לבאר שהיה נבואת משה כמרבה עם חב
אל פנים שמבין דבריו וכונחו באמריו ונהכרר
בפניו ולכן אמרו בבלעם בעת שהיה מנבא
ישראל יהיה כן שעמר על דבריו השם
רצונו וחפצו ככל העתיד לבא על יד
וכאלו היה הויה מנבא פנים בסני
ואף על פי כן יש הפרש בון נבואת
לנבואת בלעם כמו שזכרו בספר וכו' ו'
E 2 קס

↑

mm 0 100 150 200 250 300 350 400 450 500 550 600 650 700 750 800 850 900 950 1000

inch 0 100 150 200 250 300 350 400 450 500 550 600 650 700 750 800 850 900 950 1000

the scale towards document

10 09 03 02 01 C7 B7 A7 C8 B8 A8 C9 B9

4.5 5.0 5.5 6.0

C1 B1 A1 C2 B2 A2 B5 A5 A20 18 17 16 11

Patch Reference numbers on IT7

Image Engineering Scan Reference Chart IT203 Serial No. 011

↑